

„Viam meam persecutus sum”

„A magam útját jártam”

Jelenc: mártírhálál

Tartalomjegyzék

I. Témaválasztásom indoklása, annak személyes indíttatása	3
1.Évszázados fák alatt, évszázados hagyomány.....	3
II. Batthyány Lajos életútja.....	6
III. Az eljáró bíróság illetékességének kérdése.....	9
IV. A Votum informativumban összegzett, gróf ellen felhozott vádak	11
1. Magyar bankjegyek kibocsátása	11
2. Újoncállítás	12
3. A külső hatalmakkal való kapcsolatteremtés	14
4. Báró Jellacic bánnal szembeni ellenállása, figyelmen kívül hagyva a bánt rehabilitáló szeptember 4-i legfelsőbb manifesztumot	17
5. A nézeteltérések rendezésének elmulasztása Horvátországgal, figyelmen kívül hagyva az erre vonatkozó legfelsőbb utasítást.....	18
6. A császári királyi (továbbiakban: cs.k.) csapatok megvesztegetése abból a célból, hogy átálljanak a honvédséghez	20
7. Megtagadta az uralkodó legfelsőbb rendeleteinek ellenjegyzését.....	21
8. A magyar kormány gyakori törvényellenes intézkedéseinek engedélyezése a had-, a pénz- és a kereskedelmi ügyek területén	23
9. Része volt az október 5-i bécsi katasztrófa előidézésében	24
10. A Batthyány által szervezett népfelkelés, belépése a fegyveres felkelők sorába, s állítólagos részvétele a cs.k. csapatok elleni harcban	26
11. Nyílt levél az ország lakóihoz, melyben felkelésre és az uralkodó elleni lázadásra szólít fel	27
12. Visszatérés az uralkodó által felosztatott országgyűlésre.....	29
V. A Votum informativum felépítése.....	30
VI. Az ítélet és a kegyelmi kérvény	32
VII. Összegzés	34

I. Témaválasztásom indoklása, annak személyes indíttatása

Batthyány Lajos felségárulási perét feldolgozó értekezésem elkészítésére legfőképp személyes érintettségem sarkallt. Szülőfalum, Ikervár felvirágoztatásában ugyanis vitathatatlan érdemeket szerzett a Batthyány család. Aktív tevékenységük során ikervári uradalmuk a család legjövödelmezőbb birtokává vált. 1813-ban (más források szerint 1812-ben) itt halt meg Batthyány József Sándor, aki egyetlen fiát, Batthyány Lajost nevezte meg valamennyi birtoka örököséül, kizárva végrendeletéből feleségét, Skerlecz Borbálát. Ez a lépés fordította szembe a sértett anyát fiával, mely 1828-ban - az ifjú Batthyány apai örökségének megszerzésével- kezdődő örökösödési jogvitában csúcsosodott ki. Az évekig tartó pereskedésnek a Batthyány-örökség felosztásáról szóló megállapodás vetett véget, melynek hozadékaként a 24 éves gróf birtokainak teljes jogú tulajdonosa lett. 1831 májusától 1839 júniusáig Ikerváron élt és gazdálkodott, így főként ebben az időszakban hajtotta végre a település felvirágzását elősegítő reformjait: cukorgyárat alapított, tejtermelő tehenészetet honosított meg, nevéhez fűződik az öntözőrendszer kiépítése, és a juh-és selyemhernyó-tenyésztés is.¹ Mindez csupán néhány olyan érdeme a grófnak, mellyel beírta nevét Ikervár történetébe. A kastély homlokzatán díszelgő családi címerben a fiait vérével tápláló pelikán az önmagát a nemzetért feláldozó mártír miniszterelnök vértanúságát is szimbolizálja.²

1. Évszázados fák alatt, évszázados hagyomány

Ikervár település - egykori mezőváros - lakossága minden korban (többnyire) tisztelettel tekintett a Batthyány családra. A *többnyire* kifejezést csupán azért szúrtam be, mert fennmaradt a településen az az anekdotikus szállóige, amely a kegyúr következetesen szigorú úr - szolga viszonyára utal: „Jaj neked Ikervár, ha Batthyány benned jár!” Mindezt azonban elmossa a sok-sok jótétemény, gazdasági reform, amely a Batthyány családnak köszönhetően kiemelte a települést környezetéből. Az uradalmi központ közbirtokossága és jobbágysai a mártír miniszterelnök édesapjának, József grófnak kegyes ajándékára évszázadon át emlékeztek. Ezt örökíti meg a „József pohár” története, hiszen visszavonhatatlanul ismét hagyománnyá nemesedett a József napi koccintás Ikerváron. A települési képviselők - az egykori előljárók nyomdokain járva - a település határában lévő úgynevezett Zsidahó dűlőben a József pohár emlékének adóznak. Batthyány József gróf (a mártír miniszterelnök édesapja)

¹ Horváth Attila: Konceptió per az első független felelős magyar kormány miniszterelnöke ellen- Gróf Batthyány Lajos pere.= Jogtörténeti szemle 2008/1, 12-13. o.

² Hermann Róbert, Molnár András: Saját utamat jártam, Zalaegerszeg, Zala Megyei Levéltár, 2007.175 o., 9. o.

rendhagyó hagyatékát négy évvel ezelőtt a Batthyány Lajos Művelődési Ház és a Kiss Gyula Kulturális Egyesület ébresztette fel évszázados álmából. József gróf 1809-ben datált adományozó levele értelmében a falu jobbágyaira örökített legelő fejében Ikervár előjárói minden évben József napján a nevezett dűlőben koccintanak a gróf egészségére. A hagyatékban ez áll: *"minden esztendőben március 19-i, azaz Szent József napján ezen a jóletéteményemről hálaadó szívvel megemlékezvén s megirt dűllő színén egészségemért egyet inni és gyermekeiknek örömmel eszekben kutatni, hogy azon nap hozzám Uraikhoz mutatott igaz vonzásokért ezen dűllővel kegyesen megjutalmaztattak."* Az egykori tölgy-kőris szil keményfás ligeterdők származékának tekintendő fás legelő ma osztatlan közös tulajdon. A koccintás túlmutat az adás-vétel gesztusán, a falu „énképének”, öntudatának része lett. 2014-ben ezüstből készült József-poharat kapott Batthyány Tihamér és Batthyány Benedek gróftól Ikervár község képviselőtestülete. (Az eredeti József pohár 1944-ben eltűnt). Az idei hagyományörző József napi koccintást illusztris személyek is megtisztelték: jelen volt Dr. Veres András megyéspüspök, gróf Batthyány Benedek és a székesfehérvári Vasi Baráti Kör is.

A József –napi koccintáson balról a második Batthyány Benedek gróf, mellette jobbról Dr. Veres András püspök

A falu közössége méltóképpen emlékezett meg az első felelős magyar kormány miniszterelnökről, amikor közadományokból felállította az ország első egészalakos Batthyány-szobrát. A Bory Jenő tervezte emlékmű leleplezésére 1913-ban került sor. A

község védjegyévé vált, klasszicista stílusú kastély a 19. században gyakran volt farsangi bálók és a reformok szükségességét megvitató összejövetelek színhelye. Utóbbira példa a közteherviselésről való tanácskozás Széchényivel és Deákkal.³ A Batthyány-kastély a későbbiekben mindvégig oktatási, nevelési intézményként működött: 1936-1949.: Jó Pásztor Háza (apácanövendékek otthona), 1957-1964.: Makarenko Fiúnevelő Otthon, 1964-2001.: Batthyány Lajos Fiúnevelő Intézet. A kastélyt a hozzátartozó területekkel együtt 2001-ben a tulajdonos, Vas Megye Önkormányzata –egyesek szerint arcátlanul alacsony összegért– eladta, így a Batthyány-birtok, ami a település szimbóluma, lelki ereje, gazdagsága volt, egy budapesti kft tulajdonába került.

Ikervár történetét vizsgálva nem elhanyagolható tény, hogy 1896-ban a településen adták át az ország első vízierőművét. Ez az előrelépés a miniszterelnök unokájának, a szintén Lajos nevezetű fiúmei kormányzó nevéhez fűződik, hiszen kezdeményezésére jött létre a Vasvármegyei Elektromos Művek Rt. Biztosan állíthatjuk, hogy Ikervár nevével a Batthyány-család révén találkozhatunk a történelemkönyvekben.

A fentebb említett személyes érintettségem azonban - bár ez a gazdag múlt a falu szinte minden lakójában büszke öntudatot alakított ki - ennél jóval mélyebb. Nem túlzás, hogy az édesapám szervezésével folyó negyedszázados folyamatos, következetes munka eredményeként Batthyány kultuszhely lett Ikervár. Az elmúlt években a történelmi kor és a mártír miniszterelnök életének, halálának jeles kutatói fordultak meg a szoborállító településen, a legutóbbi időszakban többek között: Dr. Gergely András történész, Dr. Erdődy Gábor, volt szentszéki nagykövet, Dr. Molnár András, a Zala Megyei Levéltár igazgatója, Dr. Csorba László, a Nemzeti Múzeum Igazgatója, Dr. Hermann Róbert történész tartott előadást és emlékező beszédet. Az idén Dr. Fónagy Zoltán történész, az MTA Történettudományi Intézetének kutatója volt a kerekasztal-beszélgetés vitaindítója. A rendezvényre minden évben az ünnepi megemlékezés napján, azt megelőzően kerül sor. Előadójára rendszerint Dr. Tilcsik György, a Vas Megyei Levéltár igazgatója tesz javaslatot, édesapám pedig ötletgazdaként, a szó legnemesebb értelmében vett valódi népművelőként, a Kultúra Lovagja cím birtokosaként, történelemtanárként, a téma 30 éve elkötelezett népszerűsítőjeként a szervezésért és lebonyolításáért felel immár sok-sok éve. Az október 6-i ikervári megemlékezések így országosan jegyzett eseményekké nőttek ki magukat. Az előzőekből egyenesen következik, hogy gyakorlatilag szó szerint „beleszülettem” a

³ Horváth Attila: Koncepció per az első független felelős magyar kormány miniszterelnöke ellen- Gróf Batthyány Lajos pere.= Jogtörténeti szemle 2008/1, 15. o.

Batthyány-kultusz ápolásának hagyományába. Eddigi életemet ezek között a történelmi falak és helyszínek között éltem, mindennapjaimat átszötte a Batthyányakról való méltó emlékezés igénye, otthonunkban naponta láthatom a Batthyány Lajosról készült legismertebb kép rézkarcát, és nem utolsósorban nyomon követhetem az előbb említett és azokhoz kapcsolódó rendezvények megszületését. Évről évre aktívabban veszem ki a részem a gróf tiszteletére szervezett emléknap szervezésében, lebonyolításában, dokumentálásában. Ahogy tanulmányaim során egyre többet tudtam meg a korról, egyre érdekesebbé váltak számomra a kerekasztal-beszélgetések vitaindítói, ezért is éreztem mintegy küldetésnek, hogy feldolgozzam a mártírrá vált, erős akaratával és büszkeségével nézeteihez holtáig hű maradó miniszterelnök felségámulási perét.

Joghallgatóként a koholt vádak alapján zajló koncepciós per témája ragadott meg. Ezzel akaratlanul is azok táborát erősítem, akik- nem vitatva Batthyány reformkori alkotó tevékenységét- a „szent halott”, a vértanú szerepét helyezik előtérbe. Megnehezítette a feladatomat, hogy a gróf becsülte bár, de sosem hajszolta a népszerűséget, mellőzöttségéhez megközelíthetetlen, arisztokratikus személyisége is hozzájárult. Kortársaitól eltérően nem vezetett naplót, nem írt könyvet, ezzel is megnehezítve az életét kutató történészek dolgát. Kortársai közül egyedül Szemere Bertalan emlékezett meg róla méltóképpen, önálló műben.⁴ Annak ellenére, hogy – mint említettem- a gróf életének utolsó szakaszának, kálváriájának bemutatására vállalkozom, nélkülözhetetlennek tartom életpályája rövid ismertetését.

II. Batthyány Lajos életútja

Az 1807-ben Pozsonyban született Batthyány Lajos szülei különválását követően édesanyjával és nővérével Bécsben élt. Az osztrák főváros kiemelkedő szerepet játszott az ifjú gróf életében, aki 24 éves koráig mindössze két évet töltött Magyarországon, ekkor még alig-alig kötődött hazájához. Tanulmányait is javarészt külföldön végezte, így például évekig a bécsi egyetem gimnáziumának magántanulója volt. A jog területe sem volt idegen számára, hiszen 1826 végén a zágrábi jogakadémián sikeres vizsgát tett. A formalizált oktatás mellett önképző tevékenysége révén bővítette ismereteit: Nikolaus Möller filozófiai doktor illetve polgári származású barátai által ismerhette meg a korai felvilágosodás és liberalizmus eszméit. Ezekkel azonosulva Wesselényi és Széchenyi hatására bekapcsolódott az országos politikai életbe: 1839 októberében, az ellenzéki főnemeseket tömörítő kiskaszinó létrejöttét követően 1839 novemberében hivatalosan is megalapították a főrendi ellenzékét, melynek

⁴ Molnár András: Batthyány Lajos a reformkorban, Zalaegerszeg, Kiadja a Zala Megyei Levéltár, felelős kiadó: Bilkei Irén 1996. 221 o., 5-6.o.

vezéralakjává vált.⁵ Az összegyűlteket politikai nézeteiket, állásfoglalásukat már ekkor rögzítették, miszerint „Ausztia és Magyarország elválaszthatatlanul összetartoznak, mert külön-külön nem állhatnak meg, s csak közösen van jövőjük Európában”.⁶ Az ellenzék – így Batthyány - tevékenységét tehát ebben a szellemben fejtette ki. Ezért találhatjuk ellentmondásosnak, hogy a szóban forgó perben Leuzendorf hadbíró vádjai abban összegezhetők, hogy a „felségjogokba beavatkozó” gróf magatartása összességében arra irányult, hogy Magyarországot elszakítsa Ausztriától. Minderről azonban a későbbiekben lesz szó részletesen.

Batthyány életútjának következő sorsfordító eseménye: miniszterelnökké történő kinevezése 1848. március 17-én, V. Ferdinánd által. A gróf ebben a minőségében is arra törekedett, hogy a forradalmi átalakulást törvényes módon eszközölje, miközben a nemzet önvédelméről is gondoskodott. A békés kibontakozás kudarcát követően lemondott tisztségéről.⁷ 1849 januárjában az országgyűlés által delegált öttagú békeküldöttség tagjaként Windisch-Grätz osztrák herceg elé járult, akinek parancsára január 8-án letartóztatták. A sors iróniája, hogy a delegáció az ő kezdeményezésére jött létre, így valójában az ellenség kezére adta magát, és békekövetből vált fogollyá.⁸ Windisch-Grätz javaslatára kezdetét vette az egykori miniszterelnök elleni vádak összeállítása. A gróf elleni bizonyítékok felkutatásában aktív szerepet vállaló osztrák miniszterelnök, Schwarzenberg rövidesen azzal a problémával találta magát szembe, hogy a bécsi levéltárakból semminemű érdemi dokumentumot nem tudnak felhasználni Batthyány ellen. A hadbíróként eljáró Leuzendorf anyaggyűjtése is eredménytelennek bizonyult, de a Schwarzenberg általi, május 4-i előszavas tájékoztatóból egyértelművé vált számára, hogy, milyen fontos politikai jelentősége van az exminiszterelnököt elmarasztaló ítéletnek, a gróf bűnösségét alátámasztó bizonyítékok „előkerülésének”. Urbán Aladár meglátása szerint joggal feltételezhetjük, hogy a hadbíró a miniszterelnök biztosította afelől, hogy a példás büntetést a későbbiekben császári kegy fogja enyhíteni.⁹ Tudjuk, hogy nem így történt. A nézeteihez holtáig hű maradó, szilárd jellemű, vesztét megérző, ám „pár hitvány év miatt” szökevénnyé nem váló Batthyány halálos ítéletét Haynau megerősítette, így az végrehajthatóvá vált. A büntetési nem tekintetében azonban

⁵ Horváth Attila: Koncepció per az első független felelős magyar kormány miniszterelnöke ellen-Gróf Batthyány Lajos pere.= Jogtörténeti szemle 2008/1, 12-14. o.

⁶ Erdődy Gábor: Batthyány Lajos. Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó, 1998. 271 o., 13.o.

⁷ Szabolcs Ottó, Závodszy Géza: Ki kicsoda a magyar történelemben? Budapest, Anno Kiadó, 1999. 422 o., 51.o.

⁸ Katona Tamás (szerk.) : Batthyány Lajos gróf főbenjáró pöre. Budapest, Európa Könyvkiadó- Batthyány Társaság, 1991.= BLP 436 o., 7. o.

⁹ BLP 15. o.

változás történt: a kötél általi halált méltatlannak tartó, méltóságától megfosztott gróf - a nyakán önkezével sebet ejtve - végül golyó általi halált halt. Az utókor emlékezetében Batthyány neve összeforrt október 6-ával, az a tény viszont már kevésbé népszerű, hogy a kivégzés dátumának milyen jelentőséget tulajdoníthatunk: ez a nap a gróf terhére rótt bécsi forradalomban 1848-ban áldozatul esett hadügyminiszter, Latour halálának napja. Haynau azzal, hogy az évforduló napjára tűzte ki az ítélet végrehajtását, megerősítette az osztrák vezetőség álláspontját, miszerint a gróf elleni egyik legsúlyosabb vádpont a bécsi katasztrófa előidézésében való bűnrészesség.

Mindezek fényében kijelenthetjük, hogy az újkor első premeditált, tehát előre eldöntött politikai perével állunk szemben.¹⁰ Az olvasóban joggal merülhet fel a kérdés: miért? Az osztrák vezetés őt okolhatta a magyar seregektől elszenvedett vereségekért és a szégyenért, hogy a cár segítségéhez kellett folyamodniuk?¹¹ Találgatások helyett a Károlyi Árpád által megfogalmazott, kielégítő válasszal reagálok:

„Amit hát az egykorú hazai és külföldi közvélemény állított, hogy justizmord esete forog fön, azt kutató historikus is megállapíthatja. Premeditált politikai gyilkosság ez, melynek indítéka az udvar és a kormány főtényezőinek, a hoch-tory társadalomnak és a legfelső, akkor mérvadó, sőt mindenható katonai köröknek közös bosszúvágyában keresendő.”¹²

A gróf életútjának rövid összegzése után feltettem magamnak a kérdést: hogyan kerülhette volna el a történetek megalázó végkifejletét az egykori miniszterelnök? Egyáltalán: elkerülhette volna?

A periratok felvázolásával, a vádak és az azokra reagáló védelem, a Votum informativum valamint az ítélet és a kegyelmi kérvény bemutatásával értekezésemben a hiteles tájékoztatás mellett e hipotézis megválaszolására is törekszem.

Dolgozatom elkészítése során legfőképp az Európa Könyvkiadó és a Batthyány Társaság által kiadott Batthyány Lajos gróf főbenjáró pöre című könyvre támaszkodtam (BLP), hiszen a kötet a periratokat- így például kihallgatási jegyzőkönyveket, tanúvallomásokat, hivatalos leveleket- összegyűjtve lehetővé tette, hogy ne egy konkrét szerző már megformált gondolatától (akaratlanul is) befolyásoltan alkossak véleményt, hanem az eredeti iratok tanulmányozásával saját magam fedezzek fel összefüggéseket, és vonjak le egyedi következtetéseket.

¹⁰ BLP. 7. o.

¹¹ BLP 34. o.

¹² BLP 34. o.

III. Az eljáró bíróság illetékességének kérdése

Ahogy az előzőekben említettem, Batthyány (Kossuthal ellentétben) meg sem kísérelte a szökést, így Windisch-Grätz katonáinak nem volt nehéz dolga: 1849. január 8-án törvénytelen módon elfogták, és kihallgatását is megkezdték.¹³ Itt azonban nem ért véget a törvénytelenségek sorozata, sőt, ezután kezdődött csak igazán. Persze elgondolkodhatunk azon, hogy milyen jogszabályhoz viszonyítva nyilvánítjuk törvényellenesnek az osztrák haditörvényszék eljárását, hiszen az osztrák katonai perrendtartásra hivatkozva elviekben nem történt szabálysértés. Ezzel el is érkeztünk az illetékesség kérdéséhez, mellyel kapcsolatban a gróf már az első kihallgatás alkalmával felvilágosítást kért, és aggályait fejezte ki. A jegyzőkönyvben rögzített indokolása alapján miniszterelnöki tevékenysége kizárólag a képviselőház és a felsőház megítélése alá tartozik.¹⁴ Ezzel teljesen egyetérthetünk, hiszen fellapozva az akkor hatályos magyar jogszabályt, az 1848:3. tc.-t, a következőket olvashatjuk:

„33.§ A ministereknek vád alá helyeztetését az alsó tábla szavazatainak általános többségével rendeli el.

34.§ A biráskodást a felső tábla által, saját tagjai közül titkos szavazással választandó bíróság, nyilvános eljárás mellett gyakorlandja, és a büntetést a vétséghez aránylag határozandja meg.

*Választatik pedig összesen 36 tag, kik közül azonban tizenkettőt az alsó tábla által a vádpör elévitelére kiküldött biztosok, tizenkettőt pedig a vád alá vont ministerek vethetnek vissza. Az eként alakított, és tizenkét személyből álló bíróság fog fölöttök ítéletet mondani.”*¹⁵

A törvény tehát speciális felelősségrevonási szabályokat és rendkívüli bírói fórumot állított (volna) fel a miniszterekre nézve, a miniszterek által hivatalos minőségükben elkövetett cselekmények esetében.¹⁶ Ezekből azonban a gyakorlatban semmi nem teljesült, ugyanis Batthyánnyal szemben nem Magyarországon, nem a magyar hatóságok, és nem a magyar jogszabályok alapján jártak el.¹⁷ Maga a vizsgálóbíró is arra tett javaslatot a Bécsi katonai fellebbviteli törvényszékhez intézett júniusi jelentésében, hogy Batthyány egész miniszterelnöki működése további törvényszéki vizsgálat alá ne essen, csak magánemberként folytatott tevékenysége képezze a büntetőeljárás tárgyát. Ez a kérelem jogosnak tekinthető, hiszen Magyarországon az 1848. október 3-án kihirdetett manifesztum oszlatta fel az országgyűlést, és vetette alá az országot a haditörvényeknek, ennél fogva kizárólag ettől az időponttól kapott illetékességet az osztrák katonai törvényszék. Mint

¹³ Horváth Attila: Koncepciós per az első független felelős magyar kormány miniszterelnöke ellen- Gróf Batthyány Lajos pere.= Jogtörténeti szemle 2008/1, 12-20. o.

¹⁴ BLP 226.o.

¹⁵ <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5271>

¹⁶ Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó-Zala Megyei Levéltár: Pártvezér, miniszterelnök, vértanú- Tudományos emlékülés a 200 éve született Batthyány Lajos miniszterelnök tiszteletére- Budapest- Zalaegerszeg, felelős kiadó: dr. Kodala László, 2007.240 o.,195.o.

¹⁷ Horváth Attila: Koncepciós per az első független felelős magyar kormány miniszterelnöke ellen- Gróf Batthyány Lajos pere.= Jogtörténeti szemle 2008/1, 16.o.

ismeretes, Batthyány már október 2-án lemondott miniszterelnökségéről, ezt követően csak magánemberként tevékenykedett, így a kormányfőként tanúsított magatartásáért az osztrák katonai jog szerint nem vonhatták volna felelősségre.¹⁸ Elvileg. Ezt cáfoló magyarázat természetesen született: a katonai fellebbviteli törvényszék végzése a gróf tevékenységét egységes egészként értékeli, melyet nem két külön eljárásban kell vizsgálni, hanem egy bírónak kell eldönteni, mégpedig annak, aki akkor illetékes, mikor utoljára ismétlődött meg a büntetés.¹⁹ Ez nyilvánvalóan az osztrák katonai bíró. Miért is volt olyan fontos, hogy gróf perében az osztrák katonai büntető-és eljárásjogot alkalmazzák? Nos, ennek szabályai jóval kedvezőtlenebbek voltak a vádlottra nézve, hiszen a katonai büntetőjog általános jellemzője, hogy felelősségi szabályai sokkal szigorúbbak: még a feltételezetten keletkezett „veszély” esetén is megállapíthat felelősséget.²⁰ Az eljárás - a hatályos magyar törvényben foglaltakkal szemben, mely a nyilvánosság elvét deklarálta - a titkosság jegyében zajlott, korlátozva a gróf védekezési lehetőségeit.²¹ A mai büntetőeljárás alapelvek ismeretében elképzelhetetlennek tűnik, hogy az egykori miniszterelnökkel szemben folytatott, hivatalból induló eljárásban az ügy urának nevezett hadbíró (az osztrák katonai büntetőjog szerint) egy személyben látta el a vád, védelem, és a bíró szerepét.²² Már csak az a kérdés, hogy egy olyan perben, melyben a vizsgálóbíró, Leuzendorf százados a vezetőktől félreérthetetlen „tájékoztatást” kapott az eredményt illetően, nevezetesen, hogy elmarasztaló ítéletnek kell születnie, vajon a fegyverek egyenlőségének elve érvényre jutott-e a vád és védelem viszonyában. Ugyanolyan erőfeszítéseket tett a vizsgálóbíró a gróf mellett szóló bizonyítékok felkutatásában, mint a terhelő adatok „összegyűjtésében”? Bizonyára ezért talált süket fülekre Batthyány első kihallgatása alkalmával tett azon kérése, hogy jogi segítséget kaphasson Deák Ferencről.²³ Ugyanezen alkalommal szabadlábra helyezését is indítványozta, óvadék és becsületszava fejében.²⁴ Fontos megemlíteni, hogy a reformkori becsületszó - ahogyan az idei ikervári Batthyány Emléknap kerekasztal-konferenciáján Dr. Fónagy Zoltán történész külön hangsúlyozta - nem a mai értelemben vett, értékvesztett tartalommal párosult. A gróf ezen kérése is eredménytelennek bizonyult, Trattner

¹⁸ BLP 101-102.o.

¹⁹ BLP 108.o.

²⁰ Horváth Attila: Koncepció per az első független felelős magyar kormány miniszterelnöke ellen-Gróf Batthyány Lajos pere.= Jogtörténeti szemle 2008/1, 16. o.

²¹ Horváth Attila: Koncepció per az első független felelős magyar kormány miniszterelnöke ellen-Gróf Batthyány Lajos pere.=Jogtörténeti szemle 2008/1, 19.o.

²²Horváth Attila: Koncepció per az első független felelős magyar kormány miniszterelnöke ellen-Gróf Batthyány Lajos pere.= Jogtörténeti szemle 2008/1, 16. o.

²³. Horváth Attila: Koncepció per az első független felelős magyar kormány miniszterelnöke ellen-Gróf Batthyány Lajos pere.= Jogtörténeti szemle 2008/1, 19. o.

²⁴ BLP 226-227.o.

alezredes indokolása alapján: „olyan bűntettel vádolt gonosztevőt, amelynek elkövetése halálbüntetést von maga után, a bírósági eljárás során többé már nem lehetséges szabadlábra helyezni, még akkor sem, ha óvadékot ajánlanak fel.”²⁵ Ismét ellentmondást fedezhetünk fel a büntetőeljárás egyik alaptézise és a gyakorlat között: az ártatlanság vélelme helyett a bűnösség preconcepciójával indult az eljárás.²⁶

IV. A Votum informativumban összegzett, gróf ellen felhozott vádak

Általánosságban azt mondhatjuk, hogy a koncepciók perek sajátossága a vádak természetében rejlik, hiszen ezek többnyire koholmányok. A Batthyánnyal szemben folytatott eljárásban ezek mellett (hamis tényállítás, hamis tanúk) a vádak nagy része az események más kontextusba helyezéséből, csúsztatásokból állt.²⁷ Az eljárás során felmerült tizenkettő vádpontból a haditörvényszék kilencet talált jogilag megalapozottnak, ezek alapján született meg az elvárt ítélet.

1. Magyar bankjegyek kibocsátása

A Votum informativumban, a hadbíró által elkészített, a vádat, a vádlott védekezését, és a javasolt büntetést összefoglaló előterjesztésben a gróf terhére róható első vádpontként a magyar bankjegyek kibocsátása állt. A tényállítás összefoglalva a következő: a magyar pénzügyminiszter, Kossuth Lajos indítványára az István nádor elnökletével tartott minisztertanácsi ülésen határozat született tizenkét és félmilliónyi értékű magyar bankjegy kibocsátásának javaslatáról, melyet szentesítés céljából az uralkodó elé terjesztettek. Erre azonban nem került sor, ugyanis Kossuth ennek bevétele nélkül, a minisztertanács engedélyére hivatkozva megkezdte az egy- és kétforintos érmék kibocsátását. A vád a legfelsőbb szentesítési jog figyelmen kívül hagyása mellett az összmonarchia pénzügyi válságba sodródása. Batthyány mellett szóló érv, hogy a gróf bécsi tartózkodása miatt a kibocsátásban tetteleg nem vett részt, amint visszatért, megpróbálta a törvényesség útjára terelni az ügyet, és mivel még miniszterelnökként sem állt jogában a Kossuth intézkedésével szembeni vétó, a megfelelő indítvánnyal a császár elé járult. Tőle azonban azt az utasítást

²⁵ BLP 108. o.

²⁶ Horváth Attila: Koncepciók per az első független felelős magyar kormány miniszterelnöke ellen- Gróf Batthyány Lajos pere.= Jogtörténeti szemle 2008/1, 17. o.

²⁷ Horváth Attila: Koncepciók per az első független felelős magyar kormány miniszterelnöke ellen- Gróf Batthyány Lajos pere.= Jogtörténeti szemle 2008/1, 17. o.

kapta, hogy mivel a kincstárak pénzsűkében vannak, a napi szükségletek fedezése érdekében folytatódjon a bankjegykibocsátás. A gróf Kossuthal való gyakori nézeteltérése miatt többször indítványozta felmentését István főhercegtől, aki minden alkalommal támogatása felől biztosította, és maradásra készítette, gyakorlatilag a törvényesség őrét látta benne. Ezért is tekinthető igazságtalannak, hogy a dinasztia tagjának unszolására hivatalban maradó Batthyányt ebben a reménytelen helyzetben tett cselekedeteiért (ahol jól aligha, legfeljebb a nagyobb baj helyett kisebbet okozva lehetett dönten) csak utóbb érte szemrehányás, holott tevékenysége nemcsak a főherceg, de a császár előtt is általánosan ismert volt. Ennek megerősítésére a gróf István főherceg tanúskodását kérelmezte, álláspontját továbbá azzal egészítette ki, hogy a főherceg nádori minőségében az uralkodó teljesjogú helyettese, az ő akarata így az uralkodó akarata is. A tanúkihallgatásra nem került sor, arra hivatkozással, hogy a főherceg mint nádor, az 1848-as országgyűlési törvények értelmében sérthetetlen és felelősségre nem vonható, így Batthyány törvény szerinti felelőssége alól ezáltal nem mentesülhet.²⁸ Mit is rögzít az 1848. évi III. törvénycikk a miniszterek felelősségéről?: „4. § A ministeriumnak mindegyik tagja mindennemű hivatalos eljárásaért felelős.”²⁹ Tehát a minisztériumon belül nem állt fenn szolidáris közösség, minden miniszter kizárólag a saját hatáskörébe tartozó hivatali eljárásért felelt. Ez nem csupán írott, elméleti alapelvként funkcionált, hiszen Batthyány a törvényhozási munkálatok során az egyéni felelősségre helyezte a hangsúlyt, és teljes önállóságot biztosított a munkatársai számára, akik szuverén módon terjesztették be törvényjavasataikat.³⁰ A védekezésre szolgáló érvek kevésnek bizonyultak. Annak ellenére, hogy a gróf a császárral és a főherceggel való kapcsolattartás és kommunikáció révén alkotmányosan igazolva érezte magát, a haditörvényszék döntött: „...az osztrák államhitelt fenyegető legfelsőbb felségjogok elleni támadást mindenképpen a terhére kell róni.”³¹

2. Újoncállítás

A Votumban másodikként olvasható vád az újoncállítás. A márciusi törvények által parlamentárisrá váló ország szükségesnek látta az ország viszonylagos függetlenségének biztosítását, így röviddel e törvények szentesítése után a legfőbb népképviselői szerv haderő növelésére vonatkozó törvényjavaslatot terjesztett elő. A vád szerint Öfelsége

²⁸ BLP 234-357.o.

²⁹ <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5271> 2014.10.18.

³⁰ Erdődy Gábor: Batthyány Lajos. Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó, 1998. 271 o.

³¹ BLP 328. o.

jóváhagyásának mellőzésével Kossuth 200 000 főnyi haderő létrehozását indítványozta, melyet az országgyűlés határozatra emelt, a toborzást végrehajtották. A vizsgálóbíró összefüggést vélte felfedezni a bankjegykibocsátás és újoncozás büntette között, mondván, előbbi az utóbbi anyagi fedezetéül szolgált. Augusztusi, olmützi kihallgatásának keretében a gróf védekezéséül előadta, hogy ő volt az, vállalva ezzel a népszerűtlenséget az országgyűlésben és a közéletben, aki a többség és Kossuth javaslata ellen tiltakozva a legfelsőbb szentesítéshez ragaszkodott, és csak toborzást rendelt el. Azt is hozzáteszi, hogy ez utóbbi intézmény a törvényeknek megfelel. Valóban, hiszen az 1807. évi I. törvénycikk a toborzás visszaállítását deklarálta. Ezt a tényt a hadbíróság sem vitathatta, viszont abban joggal talált kivetnivalót, hogy mivel a toborzás intézménye az ország katonaságának természetes fogyatkozásának pótlására szolgál, a 200 000 fő viszont nyilvánvalóan meghaladja a szükséges mértéket, és fenyegető haderőt teremt. Valószínűleg Batthyány is érezte, hogy ez a feltevés akár jogos is lehet, hiszen, mint említettük, nem csupán nem értett egyet a Kossuth-féle javaslattal, de lehetőségeihez mérten a legelszántabban törekedett a végrehajtás elodázására, a szentesítés bevárására. Ennek ellenére nem a külföldre menekült Kossuth, hanem ő ült a „vádlottak padján”. A gróf, jellemzilárdságát tanúsítva ebben a helyzetben is kitartott álláspontja mellett, miszerint a 200 000 főből ő csak a természetes fogyatkozást pótolta volna. Ezzel kívánta igazolni magát, mivel úgy látta, és a rendelkezésünkre álló periratok, minisztertanácsi adatok, tanúvallomások alapján mi magunk is joggal vélekedhetünk afelől, hogy mivel a grófnak a törvénytelen határozat megszületésével szembeni fellépése érdemi eredményt nem hozott, a végrehajtás elodázásával tett kísérlet a rend fenntartására/visszaállítására gyakorlatilag teljesen kimerítette Batthyány lehetőségeit a törvényességért folytatott küzdelemben. Azon mentő körülmény előadásával, hogy a végrehajtás halogatásában látta az utolsó esélyt a határozat szentesítésére, újabb támadási lehetőséget biztosított vádlóinak: ők a kijelentésből azt a konklúziót vonták le, hogy az időhúzás csupán azt a Habsburg birodalom elleni célt szolgálta, hogy ezalatt a gróf a hadsereg létszámát módszeresen növelje. Munkásságának legfőbb jellemzője, hogy „két tűz közt” a közvetítő szerepét vállalva az Ausztria és Magyarország közti szoros együttműködést, az ennek alapjául szolgáló békét szorgalmazta, már ekkor megnyilvánult. Ugyanis ezzel a tettel, amellyel az uralkodónak tett esküjéhez próbált hű maradni, vállalva ezzel azt, hogy Magyarországon hazaárulónak tekintik, és amit a későbbiekben pont a dinasztia rótt terhére, akiért mindezt az áldozatot meghozta, szemléletesen ábrázolja a gróf által vállalt hálátlan szerepkört. Arról nem is beszélve, hogy - akárcsak a bankjegykibocsátás kérdésében- Batthyány ebben az esetben is állandó

kapcsolatban állt az udvarral: a bécsi tartózkodása által kifejezésre juttatott aggályait, miszerint Magyarország reális veszélynek van kitéve a szerbek és horvátok által, hiszen azok a magyar megítélés szerint bármelyik pillanatban készek támadást indítani, a dinasztia legtöbb tagja rendre eloszlatta. Ennek értelmében a gróf ésszerű következtetése folytán joggal juthatott arra a következtetésre, hogy Őfelsége azért nem szentesítette az újoncozásra vonatkozó törvényjavaslatot, mert teljesen alaptalannak tartotta a támadástól való veszélyt. Az idegen csapatok azonban átlépték a magyar határt, Batthyány válaszára elé került: felelőségre a márciusi törvényekre, melyek értelmében a haza védelmét kell szolgálnia, jelen esetben a haderőről kell gondoskodnia, ugyanakkor uralkodójának is felelősséggel tartozik. A kényszerhelyzetben azonban nem sok idő jutott a mérlegelésre, cselekedni kellett. Amint láttuk, Őfelsége azért nem hagyta jóvá a javaslatot, mert sürgősnek tartotta annak végrehajtását, de nem tudhatjuk, hogyan cselekedett volna, ha meggyőződés volt, hogy ezzel a lépéssel hazája és a Habsburg birodalom legnagyobb hátrányára Kossuth túlkapásai visszavonhatatlan következményekkel jártak volna. A hadbíró a védelmet teljes egészében megalapozatlannak találta, az ítéletre vonatkozó javaslatában tett állásfoglalása szerint Batthyány tisztában volt a Ház törvényellenes javaslatával, a hozzájárulást megadta, a végrehajtást elrendelte, így teljes mértékben felelősségre vonhatóanak találta.³²

3. A külső hatalmakkal való kapcsolatteremtés

Milyen események kapcsán merült fel a külső hatalmakkal való kapcsolatteremtés gyanúja? 1848 májusában a minisztertanács határozata alapján Pázmándy Dénes és Szalay László diplomáciai megbízottként a császár és a gróf aláírásával ellátott megbízólevéllel és utasítással a Frankfurtban járt el. A vád szerint ezzel a miniszterelnök a legmélyebben beavatkozott a felségjogokba, egyúttal az Ausztria és Magyarország közjogi viszonyát rendező Pragmatica Sanctiot is megsértette. A kihallgatás során a gróf az elérni kívánt cél felvázolásával kívánta tisztázni magát, miszerint Ausztriának a megújulása érdekében politikai súlypontját a német birodalomba kellett áthelyeznie, továbbá, hogy a küldetésre az osztrák hatalom központja érdekében került sor. Ennél a kissé megfoghatatlan védekezésnél jóval erősebb ütőkártyául szolgált az a tény, hogy a követség tehát nemcsak, hogy az osztrák

³²BLP 277-357.o

monarchia érdekét szolgálta, hanem konkrétan János főherceg hozzájárulásával tevékenykedett. Megkönnyítette a vádlók helyzetét az események váratlan fordulata: a küldöttek átlépték az utasítás szabta kereteket, és Ausztria ellen foglaltak állást. Ezzel valóban sárba tiporták a Pragmatica Sanctio elveit. Csakhogy ez a javaslat, melyet a Pázmándy Dénes elnökletével tartott ülésen Nyári Pál vetett fel, mivel Batthyány nem vett részt a gyűlésen, a gróf beleegyezése nélkül vált határozattá, ezért bizonyítható, hogy ezek meghozatalában a miniszterelnök sem szóval, sem tetteleg nem vett részt. Ennek tanúsítására szolgálhatott többek között, hogy az eseményt az ellenzék, azon belül is Nyáry minisztériummal szembeni diadalaként említették az újságok. A hadbíróság azonban hamar reagált: Batthyány olyan gyanúsán homályosan fogalmazott a megbízólevelekben, hogy azokat a követek jogosan értelmezhatték úgy, hogy a bennük foglalt cél az összmonarchiától való teljes elszakadás. Ezek alól a csupán feltételezhető, belemagyarázott vádak alól a gróf – nem meglepő módon - nem tudta felmenteni magát. Csupán 1847-es programjára, illetve számtalanszor hangoztatott, nevével már-már összeforró politikájára hivatkozott. Ez alapján Magyarország jövője, fejlődése az Ausztriával alkotott egységben áll, az attól való elszakadás a lehető legnagyobb kudarcot jelentené a haza számára. Nem lenne helytálló azt állítanunk, hogy ezek üres frázisok, hiszen amellett, hogy Batthyány országgyűlésen, minisztertanácsban, tanúk által igazoltan magánbeszélgetéseiben is ezen alaptéziseinek adott hangot, egész munkássága, nemcsak politikai pályafutása, hanem magánéleti tevékenysége is iménti hitvallása jegyében telt. Hiába vallotta Eötvös József báró kihallgatási jegyzőkönyvében, hogy sohasem tapasztalta, hogy a gróf akár szóban vagy tetteleg a dinasztia megdöntésére, vagy Magyarország elszakítására törekedett volna, és ugyanígy hatástalan maradt Zsedényi Ede állásfoglalása is a gróf politikáját illetően. Érdeemes elgondolkodnunk azon, hogy ha a vád képviselői Batthyány mindennemű cselekményét koherens egészként értékelték, melyre oly' sokszor hivatkoztak, hogyan lehetséges, hogy a mérlegelés, a gróf cselekedeteinek megítélése során éppen annak az eszmerendszernek a figyelembe vétele maradt el, melyre egész vagyonát, becsületét, életét feltette.

Röviddel a fent említett követek kiküldése után, Batthyány indítványára Teleki László gróf Párizsban az oláh kérdés ügyében járt el. Hangsúlyozandó, hogy a küldetésnek ebben az esetben semmilyen diplomáciai színezete nem volt, a küldött feladata abban merült ki, hogy az itt élő népek helyzetéről felvilágosítást adjon. Tehát, mivel Magyarország és Franciaország között ennél a tájékoztatásnál szorosabb kapcsolat - Batthyány legjobb tudomása szerint - nem alakult ki, alaptalan az a feltételezés, miszerint a látogatás az osztrák örökös tartományokra veszélyt jelentett volna. További kérdés merült fel a küldött

személyére vonatkozóan: Batthyány, aki tisztában volt Teleki egyre szélsőségesebbé váló politikai szerepvállalásával, ennél fogva veszélyességével, miért pont őt bízta meg a feladattal? A gróf vallomásában olvasható, hogy éppen az imént említett okból - nevezetesen, hogy Teleki csatlakozott a szélsőbaloldalhoz- az államérdek szempontjából a lehető legelőnyösebb döntés megtételére kényszerült. Ennek értelmében választotta Telekit követnek, megakadályozva, hogy az negatív hatást gyakoroljon a kormányzásra. Emellett a gróf hangsúlyozta, hogy meglátása szerint nem követett el olyat, amit most a szemére hányhatnak, hiszen a küldetés nem diplomáciai természetű volt, nem politikai célokat szolgált, így veszélyt nem hordozott magában, hanem kizárólag az oláhok állapotáról, helyzetéről szóló felvilágosítás terhét róta a küldöttre. Minden enyhítő körülmény felhozása eredménytelennek bizonyult. A hadbíróság válasza alapján sem az oláh kérdés, sem pedig a többi felhozott körülmény nem szolgáltatott okot arra, hogy Batthyány ilyen veszélyes módon, küldöttek útján orvosolja a felmerülő problémákat. Gyakorlatilag nem is kellene a további vádpontokat sorra vennünk, hiszen a most tárgyalt is megfelelően példázza a gróf elkeseredett szélmalomharcát: nem bírnak kellő bizonyító erővel a Batthyányt igazoló tények, tanúvallomások, sőt, mint ahogy arra a következőkben kitérek, még maga János főherceg jóváhagyása sem, ahogyan hiábavaló az egykori miniszterelnök vallomása is, hiszen abban a hadbíróság rendszerint „felfedezi” a hátsó szándékot. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint az oláh kérdéssel kapcsolatos azon Votumban is rögzített reakció, hogy az akció csupán a titkos kapcsolatfelvétel ürügye volt. Ugyanezzel a jelenséggel találkozhatunk a megbízólevelek kapcsán: a vádlók mintha nem értették, vagy nem akarták volna megérteni Batthyány védelme érdekében felhozott álláspontját, makacsul ragaszkodtak saját összeesküvés-elméletükhöz. A gróf ugyanis azzal a feltétellel adott szabad kezet követeknek eljárásuk során, hogy azok a Pragmatica Sanctio keretein belül maradnak. Annak, hogy nem így történt, a hajdani miniszterelnök is egyfajta sajátos áldozata, hiszen a frankfurti fordulat miatt őt vonják felelősségre, holott köztudott, hogy a forradalmi párt túlkapásai ellen rendszeresen fellépett, annak nézetei ellen hevesen tiltakozott. A hadbíróság azonban kitartott feltételezése mellett, miszerint Batthyány a Pragmatica Sanctiot bűnös szándékainak leplezésére használta fel. Nem fogadta el továbbá a gróf legerősebb bizonyítékát, János főherceg jóváhagyását, megtévesztésre hivatkozva. A hadbíróság által levont konklúzió alapján a gróf amellest, hogy visszaélt a rá ruházott államhatalommal, a

felsőjogokba való beavatkozás révén megcsorbította uralkodója hatalmát, a Pragmatica Sanctio megsértésével pedig veszélyeztette az államszövetséget.³³

4. Báró Jellacic bánnal szembeni ellenállása, figyelmen kívül hagyva a bánt rehabilitáló szeptember 4-i legfelsőbb manifesztumot

Milyen történés szolgálhat ennek a vádpontnak az alapjául? Jellacic, báni méltóságába történő visszahelyezése után átlépte a magyar országhatárt, és megkezdte a támadó jellegű előrenyomulást. A márciusi törvények szellemében, melynek alapján Batthyány köteles volt országa biztonságáról gondoskodni, megtette a szükséges lépéseket: a szeptember 14-i miniszteri rendelet értelmében népfelkelést hirdetett, emellett az ellenszegülőkkal és az árulókkal szemben statáriumot rendelt el. A gróf felismerte, hogy e vád kapcsán úgy igazolhatja ártatlanságát, ha azon értelmezésnek szerez érvényt, hogy a bán rehabilitációja nem jelent felhatalmazást Magyarország fegyveres megtámadására. Ahogyan azt már az újoncállítás során megemlítettem, az ország fenyegetve érezte magát, a horvátok rettegett betörését bármelyik pillanatban bekövetkező reális veszélynek tartotta. Ezen kétségek eloszlatása érdekében Batthyány többször felvetette aggályait a bécsi udvarban, ahol a legmagasabb személyek intették nyugalomra. A gróf ezen állítását Wessenberg egykori miniszterelnök és külügyminiszter vallomása is megerősíti, amelyben kijelenti, hogy mondott a grófnak „néhány megnyugtató szót”, és biztosította afelől, hogy a kormánynak sincs más célja, mint a megbékélés. Ezenkívül a befolyásos tanú kihallgatása során hangsúlyozta, hogy tapasztalata és meglátása szerint Batthyány politikáját a dinasztiahoz való hűséggel és alázatossággal jellemezhetjük. Itt tehetjük fel a kérdést, hogy az elfogulatlan, tekintéllyel bíró, szavahihető tanúk vallomása mennyiben volt azonos súlyú a valamilyen okból köztudottan a gróf ellen fordult, sértett személyek nyilatkozataival. Visszatérve a vádra, az események a kormány válaszut elé kerülésével folytatódtak: Batthyány a szeptember 11-én kezdődő képviselőházi ülések alkalmával végleg szakított Kossuthal és irányzatával, és lemondását fontolgatta. A döntésben István nádor nyomatékos felszólítása segítette, mellyel a grófot új minisztérium alapításával bizta meg. Mivel Batthyány ezt azzal a feltétellel teljesítette, ha a nádortól garanciát kap arra vonatkozóan, hogy a horvát seregek támadása nem a dinasztia egyetértésével történik, képtelenség lett volna azt feltételeznie, hogy a legfelsőbb akarat ellen cselekszik az ellenállás megszervezésével. Ezentúl, a gróf elmondása alapján, a főherceg elnökletével zajlott minden

³³ BLP 235-357.o

vita, és született minden határozat Horvátországgal kapcsolatban, így az ő - mint az uralkodó teljhatalmú helyettesének - személye a törvényesség garanciáját jelentette. (István nádor Batthyány ezen állítását alátámasztani nem tudta, mivel a tanúvallomás lehetőségét a hadbíróság megtagadta tőle.) További érvként hozható fel a gróf mellett, hogy az előretörő bánt a bevonulásra jogosító legfőbb parancs felmutatására szólíttatta fel, amelynek Jellacic nem tett eleget. Alaptalan lenne tehát az a feltételezés, mely szerint a vádlott a védelmi intézkedésekkel törvénysértő módon járt el, hiszen az új kormány létrehozásával éppen a horvát-magyar békés kiegyenlítési kísérlet sikerét kívánta előmozdítani. Batthyány viszont elismerte, hogy bár a népfelkelést és statáriumot valóban elrendelte, mindez olyan nélkülözhetetlen ellenintézkedésként veendő figyelembe, melyet a fegyveres betörés alkalmával volt kénytelen foganatosítani. A gróf védekezése ebben az esetben eredményt hozott: Leuzendorf meglátása alapján, mivel semmilyen irat nem deklarálta, hogy a bán rehabilitációja egyben felhatalmazás a fegyveres előrenyomulásra, a Batthyánytól induló rendelkezések szükségintézkedéseknek tekintendők. S bár az udvarból érkező legfelsőbb utasítást, mely a két ország közti konfliktusok békés rendezéséről határoz, Magyarország és Horvátország is megszegte, nem érheti egyoldalú szemrehányás a magyar kormányt, pusztán azért, mert gátat vetett a támadásnak. Végkifejletként: Leuzendorf indítványában ezt a vádat nem tartja jogilag megalapozottnak, így a gróf büntetőjogi felelősségét ebben a vonatkozásban nem állapítja meg.³⁴

5. A nézeteltérések rendezésének elmulasztása Horvátországgal, figyelmen kívül hagyva az erre vonatkozó legfelsőbb utasítást

Attól függetlenül, hogy végül a hadbíróság döntése alapján a gróf a bánnal folytatott harcban nem volt egyoldalúan felelős, az említett összeütközés kapcsán bár más vonatkozásban, de Batthyány felelőssége megállapítást nyert. Az osztrák hadbíróság véleménye alapján ugyanis a gróf mulasztott: annak ellenére, hogy az udvarban külön személyt, János főherceget bízta meg a nézeteltérések békés rendezésének elősegítésére, Batthyány, nem engedve a horvátok – egyébként lehetetlen és teljesíthetetlen - követeléseinek, nem mutatott hajlandóságot az együttműködésre. István főherceg tanúskodásának megtagadása által a gróf ismét saját magára volt utalva: elmondta, hogy lehetőségeihez mérten mindent megtett annak érdekében, hogy a horvátokkal folytatott tárgyalások sikerre vezessenek. E kijelentés valóban kevés egy perben, de az ezt alátámasztó érvek, bizonyítékok szolgáló cselekedetek

³⁴BLP 237-357.o

megfontolandók. Hogyan is lehetne ilyen gyanúsítást jogosnak vélni, mikor éppen a gróf volt az, aki a nyugalanság első jeleinek észlelésénél a császári felség közbenjárását indítványozta? A későbbiekben sem feltétlenül a magyar oldalon keresendő a békés megegyezés megghiúsítása: többszöri, főként a bán közbenjárása miatt sikertelen kísérletet követően július 29-30-án Bécsben végre megvalósult a személyes találkozás Batthyány és Jellacic között. A János főherceg koordinálásával zajló békéltetés azonban nem hozott, a bán feltételei mellett gyakorlatilag nem hozhatott eredményt. A grófnak ugyanis a követelések teljesítésére, a pénz- és hadügyminisztérium megszüntetésére nemcsak felhatalmazása, így joga nem volt, de ezek teljesítésével az 1848. évi törvényekre tett esküjét is megszegte volna. Kijelenthetjük, hogy a horvátok gyakorlatilag a márciusi törvényekről való lemondást szabták feltételül, ami a fentebb említett okokból kifolyólag - mivel azoknak Batthyány sem gyakorlatilag, sem erkölcsileg nem engedhetett - nem teljesült, teljesülhetett. A gróf azonban nem zárkózott el a törvények ésszerű, közös megegyezés alapján történő módosításától, ami ugyancsak ékes bizonyítéka a gróf békés konfliktuskezelés érdekében tett elszánt törekvésének. Batthyány logikus érvelését a hadbírószék azzal utasította el, hogy mindaz, amit tett, nem volt elegendő, sőt, valójában későn is cselekedett, hiszen a megfelelő időben tett intézkedésekkel megakadályozhatta volna a bán betörését. Az már kevésbé vitatható, hogy a bizonytalan helyzetben lévő gróf több alkalommal is a bécsi udvar segítségét kérte, azzal állandó kapcsolatban állt, és ami a legnyomósabb érvként hozható fel, István nádor unszolására maradt meg tisztségében. A fennálló helyzetben ugyanis nem volt ember, aki ezt a feladatot sikeresen megoldotta volna, hiszen Batthyány helyett - aki felajánlotta, hogy átadja a lehetőséget egy nála alkalmasabb személynek - a legbefolyásosabb emberek senkit nem neveztek ki, aki sikerre vitte volna a küldetést. A vád képviselője azonban hajthatatlan volt: makacsul ragaszkodott azon meglátásához, miszerint a gróf jószándéka nem nyert igazolást, érvei üres szövegek, melyek kizárólag Batthyány határozott fellépésének bizonyításával váltak volna jogilag megalapozottá. A legjobban megragadható indokot a hadbírószék számára azonban kétségtelenül az Őfelsége által kiadott október 20-i leirat szolgáltatta, amelyben megállapítást nyert, hogy a magyar minisztérium csak azután fogantatosított néhány hatástalan intézkedést, miután a bán hosszú várakozás után átlépte a magyar határt, tehát Batthyány a legfelső utasítást nem kellő időben vette figyelembe. A gróf vallomását olvasva, és a fentebb említett körülményeket figyelembe véve tűnik csak igazán disszonánsnak, hogy az eljárás során azt róják Batthyány terhére, hogy figyelmen kívül hagyta a békés megállapodásra vonatkozó parancsot, amikor gyakorlatilag annak kezdeményezője volt. Egyáltalán, hogyan lehet a gróf csapdahelyzetben tett vagy

éppenséggel nem tett intézkedéseit utólag kifogásolni, mikor az adott szituációban még maga Bécs legbefolyásosabbjai is tanácstalanok voltak?³⁵

6. A császári királyi (továbbiakban: cs.k.) csapatok megvesztegetése abból a célból, hogy átálljanak a honvédséghez

A tényállás a következő: Kossuth a szeptember 12-i ülésen arra tett javaslatot, hogy a cs.k. csapatokból való átállást a honvédséghez tegyék teljesen szabaddá. Az indítványt tettek követték, a legénység nagy része önhatalmúlag elhagyta a zászlót, amelyre felesküdt. Ebben az időpontban Batthyány Bécsben tartózkodott, de hazautazását követően határozottan fellépett a szabályszegés ellen: a további átlépés szankciójaként a dezertőrré nyilvánítást jelölte meg. Ezt az intézkedését tanúsítja a gróf bécsi magyar minisztériumnak címzett hivatalos levele, melyben részletesen beszámolt arról, hogy hogyan vetett gátat az egyre csak burjánzó lázadásnak. Az országgyűlési jelentésekkel egybecsengő, eskü alatt tett tanúvallomások által a hadbírósnak ebben a vonatkozásban nem sok kételye maradhatott Batthyány ártatlanságával kapcsolatban. A gróf állításának valódiságát olyan személyek támasztották alá, mint Eötvös báró, Zsedényi udvari tanácsos, Hugó Albert és Hrabovszky tábornagy.

Eötvös József elmondása alapján azon a gyűlésen, melyen a szóban forgó vádpontot is megvitatták, István főherceg elnökölt - ez tehát megegyezik a gróf vallomásával, miszerint a Ház az ő távollétében tért le a törvényesség útjáról -, és amint Batthyány tudomására jutott a szabályszegés, a lehető leghatározottabban szállt szembe Kossuth akaratával, és nyilvánította ki homlokegyenest eltérő véleményét, vállalva ezzel annak kockázatát, hogy az egyre nagyobb támogatottságnak örvendő forradalmi párt céltáblájává válik. Ebben az időszakban ment végbe a gróf Kossuthal történő végleges szakítása, melynek révén Batthyány félreérthetetlen jelét adta annak, hogy mennyire ellenzi a miniszter politikáját. Ezért is ellentmondásos számunkra, hogy - amint majd látni fogjuk -, ha ebben az esetben bizonyítást nyert a gróf ártatlansága, tehát a hadbíróság elismerte, hogy Kossuth tevékenysége teljesen független volt a grófétól, sőt, ez a momentum a kettejük kapcsolatában fennálló ellentétet tovább fokozta, és végleges szakításhoz vezetett, hogyan lehet, hogy a későbbiekben a vád, a gróf tevékenységét egységes egészként értékelve, azt gyakorlatilag a forradalmi párt céljaival azonosította.

³⁵ BLP 275-357.o

Hugó Albert, a Pesther Zeitung egykori szerkesztője, aki Batthyány szomszédságában lakott, arról nyilatkozott, hogy Kossuth züllött gránátosai a gróf házáat ostromolták, és arra akarták kényszeríteni, hogy engedélyezze átállásukat a Hunyadi szabadcsapatba.

Emellett Hrabovszky tábornagy is megerősítette, hogy annak ellenére, hogy a gróf az elmérgesedett helyzetben minden lehetséges lépést megtett a rend visszaállítása érdekében, intézkedései hatástalanok maradtak, mivel ekkorra Kossuth fölébe kerekedett, és a hatalmat magához ragadta.

Ezen egyértelmű bizonyítékokat a hadbíróság sem tudta másként értelmezni, és Leuzendorf, bizonyítva, hogy kötelességének megfelelően a védelem szerepét is betölti, e vád alól a Votum informativumban Batthyány felmentésére tett javaslatot.³⁶

7. Megtagadta az uralkodó legfelsőbb rendeleteinek ellenjegyzését

A 1848.évi III. törvénycikk értelmében: „8. § Az érsekek, püspökök, prépostok, s apátoknak és az ország zászlósainak kinevezése, a kegyelmezés jogának gyakorlata, és a nemességnek, címeknek, s rendeknek osztása, mindig az illető felelős magyar minister ellenjegyzése mellett, egyenesen Ő Felségét illeti.”³⁷ Ennek alapján annak érdekében, hogy az uralkodó Lamberg Ferenc királyi biztossá, Majláth György helytartóvá való kinevezésének illetve az országgyűlés feloszlásáról szóló utasításának érvényt szerezzen, felszólította Batthyányt ezek ellenjegyzésére. A gróf az utóbbi kettőt határozottan elutasította, ellenben Lamberg kinevezésére hajlandóságot mutatott. Erről azonban a későbbiekben szólok. A vádlott augusztus 20-i kihallgatása alkalmával az alkotmányos törvényességre hivatkozott: ennek alapján ugyanis az országgyűlés nem oszlatható fel mindaddig, amíg a következő évi költségvetést nem fogadta el, így akkor követett volna el törvényteleniséget, ha a feloszlásba beleegyezik. Ugyanígy alkotmányellenességre hivatkozott Majláth kapcsán is, hiszen a magyar jog a helytartói tisztséget nem ismerte. Ezzel maga a jelölt is tisztában volt, hiszen kijelentette, hogy nem fogadhatja el e hivatalát, mert ezzel szabályszegést követne el. A vád álláspontja abszurd: „Önnek ez idő tájt, amikor az országgyűlés már a forradalom talaján állt, az efféle aggályokon túl kellett volna tennie magát, anélkül, hogy túlságosan sokat gondolkodott volna rajta”³⁸ Azt hányták tehát Batthyány szemére, hogy a törvényesség talaján maradva járt el, anélkül, hogy rögtön segítő kezet nyújtott volna az uralkodónak,

³⁶ BLP 257-357.o

³⁷ <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5271> 2014.10.18.

³⁸ BLP 300-301.o.

holott jellemzően a gróf olyan intézkedéseinél is megkövetelte a szigorú formalitásokat, amelyeknél azok betartása szinte lehetetlen volt. Az országgyűlés felosztatásával kapcsolatos védekezés megdöntésére a hadbíróság a fentieken kívül azt hozta fel, hogy a szeptember 22-i királyi manifesztum - a szóban forgó események szeptember 26. után következtek be - az országgyűlést már teljességgel törvénytelennek nyilvánította, így már azzal szabályszegés történt, hogy ekkor a Ház egyáltalán még működött, így alaptalan a költségvetés elfogadására való hivatkozás. Ez a „támadás” azonban már csak azért sem helytálló, mert az őszi manifesztumban a király korántsem minősítette törvénytelennek az országgyűlés működését, csupán rosszallását fejezte ki az újoncozás és a pénzkibocsátás kapcsán benyújtott, és általa visszautasított javaslatok miatt. A hadbíróság ezen következtetése tehát a kiáltvány önkényes értelmezéséből fakad.

Az iméntiekkel ellentétben a gróf Lamberg királyi biztossá történő kinevezésével teljesen egyetértett, amit többek közt Zsedényi, Wallis gróf, Wessenberg és Móga vallomása is tanúsított. Mint ahogy azt is, hogy Batthyány, aki a sukorói táborba sietett, hogy ott találkozzon a békekövettel, és kinevezését ellenjegyezze valamint érkezését előkészítse, azzal a feltétellel „hagyta magára” a Házat, hogy távollétében semmilyen határozatot nem fogadnak el. Ez azonban nem így történt: a gróf a táborban értesült arról, hogy Kossuth javaslatára a Lamberget kinevező királyi rendeletet az országgyűlés „törvénytelennek”, „semmit érőnek” nyilvánította, és a felizgatott nép a hazaárulónak kikiáltott királyi biztost Pesten kegyetlenül meggyilkolta.³⁹ Zsedényi elmondása alapján Batthyány, mivel arról értesült, hogy a forradalmi párt az ő életét sem fogja kímélni, Bécsbe sietett, hogy ott leköszönjön. További kérdésként merülhet fel Récsey miniszterelnökké történő kinevezése. Batthyány egyetértett Vay Miklós utódjaként történő kinevezésével, ám mivel ő külföldön tartózkodott, és kormányfőre szükség volt, ideiglenes intézkedésként Récsey grófot szánták erre a posztra. Az ellenjegyzés azonban itt is problémát okozott: Batthyány Récsey kinevezéséhez törvényesen nem járulhatott hozzá, mivel az uralkodó Vay-t már felkérte a miniszterelnökségre, és az alapelvek értelmében kizárólag a miniszterelnöknek áll módjában a többi minisztert kinevezni. Viszont mivel a hadbíróság véleménye alapján a három - gróf által visszautasított - ellenjegyzés kérdésköre nem büntetőeljárás tárgyát képezi, bűnösségre vonatkozó javaslat ezügyben nem, csupán Lamberg halálával kapcsolatban született. A fentebb említett tanúvallomások mellett döntő bizonyítékként a gróf lemondásában közölt

³⁹ Szabad György: Kossuth politikai pályája, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, Magyar Helikon, 1977. 210 o., 144. o.

véleménye, és az uralkodó által kiadott legfelsőbb manifesztum tartalmazza, miszerint a Ház Batthyány nélkül hozta meg felháborító, Lamberget hazaárulónak bélyegző határozatát.⁴⁰

8. A magyar kormány gyakori törvényellenes intézkedéseinek engedélyezése a had-, a pénz- és a kereskedelmi ügyek területén

A hadbíróság gyanúsítása alapján a gróf nem lépett fel a magyar kormány gyakori, a központi hatalom megsemmisítését célzó törekvései ellen, ezzel kétséget kizáróan a legmélyebben egyetértett azokkal, és az osztrák kormányzat teljes rombadöntését kívánta.

Hozzá tartozik az igazsághoz, hogy az országgyűlés - amely Batthyány szavaival élve gyakorlatilag önálló Konventként működött - valóban egy sor törvényellenes határozatot léptetett életbe: gondoljunk például a cs.k. magyar katonaság rendeletileg történő elkülönítésére az új nemzeti egyenruhákkal, a kizárólagos magyar vezényleti nyelvvel, a saját zászlóesküvel, mely Ausztria zászlóját meg sem említi. Azonban vegyük figyelembe, hogy az ilyesfajta szabálytalan intézkedések legtöbbje a minisztertanácsban szóba sem került, amennyiben mégis, a leghatározottabb ellenzője Deák mellett maga Batthyány volt. Az már más kérdés, hogy a gróf fellépése Kossuth hatalmának egyre intenzívebb megerősödésével eredménytelen maradt. Viszont a gróf éppen ebből kifolyólag, érezve, hogy tehetetlenségre kárhoztatott, több ízben hangoztatta tervezett lemondását, és a bécsi udvarhoz fordult, ahol az uralkodó nem menesztette, hanem szeptemberben új kormány alapításával bízta meg. Batthyány, bár az ő érdekében leköszönése állt volna, vállalta a feladatot, melyben Őfelsége támogatását élvezte. Ezért is érthetetlen, hogy később törvénytelennek nyilvánítják azon tetteit, melyek ellen az uralkodó nemhogy nem lépett fel, hanem egyetértése felől biztosította. A gróf elismerte, hogy az említettek folytán adódtak olyan rendellenességek, amelyekkel szemben nem tudott intézkedni, de a király, ismerve az adott körülményeket, nem élt alkotmányos jogaival (tehát azokat nem szankcionálta), ellenkezőleg, méltányolta Batthyány törekvéseit. A gróf kérdésére, miszerint mit kellett volna tennie, hogy helyesen járjon el, azt a választ kapta a vádlóktól, hogy a lemondást kellett volna választania. Véleményemet aligha tudnám jobban megfogalmazni Batthyány Lajosnál: „Nagyon is könnyű kedvezőtlen ítéletet mondani mások erőfeszítéséről, mindazonáltal úgy vélem, hogy azok, akik most ítélkeznek felettem, korántsem tettek annyit az akkori helyzetben, mint én.”⁴¹ A gróf saját maga vallotta kihallgatása során, hogy értelmetlennek látja védekezését, ugyanis a hadbíróság eleve azt feltételezi róla, hogy el

⁴⁰ BLP 245-357.o

⁴¹ BLP 303.o.

akarta szakítani Magyarországot Ausztriától. Ezzel a megállapítással is egyetérttek, és megerősítem azon- értekezésem elején tett- véleményemet, miszerint az eljárásban nem az ártatlanság, hanem a „bűnösség vélelme” érvényesült. Hogyan is lehetett volna elvárni a miniszterelnöktől, aki felesküdt a király által szentesített márciusi törvényekre, hogy ossza az osztrák minisztérium azon álláspontját, mely alapján a törvények az összmonarchia fennállásával összeegyeztethetetlenek? Hiszen az ő feladata felelős kormányfőként az volt, hogy esküjéhez hűen, alkotmányos keretek között érvényt szerezzen az áprilisban jóváhagyott törvényeknek. Hangsúlyozandó, hogy a hadbíróság elismerte - hiszen a vádiratban is így szerepelt -, hogy a bűnös törekvések elsősorban Kossuthtól származtak, és Batthyány terhére „csupán” azt rótták, hogy ha valóban nem értett egyet a forradalmi párt céljaival, miért nem lépett fel azok ellen miniszterelnöksége alatt egyszer sem, sem szóval, sem tettel. A kortársak vallomásai alapján a gróf egész élete során vallott eszméje, politikája figyelembe vételével és az akkori körülményekre tekintettel joggal vélekedhetünk akképp, hogy Batthyány szóval és tettel is bizonyított. A kihallgatás során a gróf véleménye állt a hadbíróságéval szemben. Előbbi úgy vélte, az adott helyzetben mindent megtett, utóbbi úgy, hogy az egykori miniszterelnök mulasztott. A különbség csupán annyi, hogy Batthyány logikus érvekkel, tényekkel bizonyított, míg a vád az összeesküvés-elméletét csak saját magyarázataival támasztotta alá. Ez azonban, úgy látszik, elegendőnek bizonyult ahhoz, hogy a grófot e vádpont tekintetében is bűnösnek tekintsék.⁴²

9. Része volt az október 5-i bécsi katasztrófa előidézésében

Kétséget kizáróan ez volt a Batthyány ellen felhozott legsúlyosabb vád, ezért a hadbíróság ebben az esetben végezte a leggondosabb kutatásokat. Hogy milyen jelentőséget tulajdonítottak a gróf ezen bűnének, abból is kitűnik, hogy a Votum ezt a kérdést a többihez képest jóval hosszadalmasabban tárgyalja. Érdeemes felidézünk a Lamberg halálát követő eseményeket. Mivel Batthyány az ország szempontjából a lehető legelőnyösebb fordulatként értékelte Lamberg királyi biztossá történő kinevezését, a békeküldött kegyetlen meggyilkolását követően joggal érezte veszélyeztetve magát és családját a forradalmi párt által. A Kossuth felbőszített hívei által menekültként Bécsbe érkező gróf október 2-án beadta lemondását. A menesztést másnap a legfelsőbb rendelet elfogadta, így Batthyány végleg felhagyott politikai tevékenységével, és visszavonult. Mint ahogyan azt Leuzendorf a Votumban is rögzíti, a gróf imént említett adatai helytállóak. Azokat Récsey tábornokszernagy,

⁴² BLP 302-357.o

Eötvös báró, Hugó Albert, Zsedényi Ede, Wodianer Móric és Erdődy eskü alatt tett törvényszéki vallomásai is igazolják, miszerint az egykori miniszterelnök rögtön leköszönését követően Bécsbe rendelte a családját, hogy egy időre Svájcba menjenek, ebből a célból az útlevelek kiállítása felől is intézkedett. A gondos nyomozások eredményeként Leuzendorf elegendő terhelő adatot tárt fel. Ezek közé tartozott a Batthyány által szeptember 17-én Pulszkynek írt levél. Ebben a gróf az említett személynek „korlátlan pénzeszközöket” (a levélben néhány ezer forintról esik szó) bocsát rendelkezésére abból a célból, hogy az megnyerje a bécsi radikális lapokat, és azok rokonszenvet keltsenek Ausztriában a magyarok iránt. Batthyány elmondása alapján Pesten bevett szokása volt, hogy pénzzel „fogta be a firkászok száját”, és meglátása szerint erre Bécsben is szükség volt, mivel az ottani szennylapok, amelyek Kossuth minden egyes lépését dicsőítették, egyre szélsőséesebb hangot ütöttek meg a magyar minisztérium politikájával szemben. A vád szerint a grófnak nem szabadott volna rokonszenvet ébresztenie olyan nemzet iránt, mely a forradalom talaján állt, és éppen az uralkodó hatalmának megdöntésére készült. A hadbíróság tehát ebben az esetben sem értette illetve akarta érteni Batthyány védekezését. A bécsi radikális lapok ugyanis éppen a forradalmi párt iránti szimpátia erősítésén fáradoztak, így azok „elhallgattatása” csak kedvezett volna a dinasztiának. További kérdésként merült fel: Miért éppen Pulszkyra bízta rá a pénzt Batthyány, amikor a Kossuth csatlósaként elhíresült személlyel szemben mindig is fenntartásokkal viseltetett? A gróf jóhiszeműségével védekezett, miszerint fogalma sem volt arról, hogy a megbízott visszaél a rábízott összeggel.

A Votumban Leuzendorf Batthyányt terhelő bizonyítékként értékeli Karl Lausch és Josef Zimmermann szobapincér vallomását. Előbbi azt állította, hogy a hírhedt újságírónak, Häfnernek a gróf leveleket adott át fordításra (de állítása szerint mindezt csupán Batthyány huszárijától hallotta), míg utóbbi azon túl, hogy látta az említett személyt az egykori miniszterelnök szobájába bemenni, semmilyen információval nem tudott szolgálni. Viszont Batthyány ezektől a vallomásoktól függetlenül maga is elismerte, hogy egy kis púpos ember, nevezetesen Häfner felkereste bécsi tartózkodása alatt, hogy az október 3-i manifesztumot újságjában felhasználhassa, de azt a gróf nem adta ki. Véleményem szerint ezek a vallomások korántsem szolgálnak kellő bizonyító erővel Batthyányval szemben.

Széchenyi Pál gróf elmondása alapján a gróf már október 6-án reggel megjósolta neki a szomorú eseményeket, nevezetesen, hogy harc és vérontás lesz. Részemről ez a nyilatkozat is kevésnek bizonyul ahhoz, hogy ez alapján erősödjön a Batthyányival szemben megfogalmazott gyanú, hiszen a gróf - elismerve, hogy aznap reggel beszélt Széchenyivel -

csak azokat a feltevéseket közölte, amelyeket előző nap Bécsből való távozásakor Wodianer Mórictól megtudott. Utóbbi vallomása ezt alátámasztja, mert elmondta, hogy miután tájékoztatta Batthyányt a zavargások kitörésének gyanújáról, a gróf nemcsak jelét nem mutatta, hogy köze lett volna az előkészületekhez, de elítélően nyilatkozott a konfliktusok ilyen jellegű megoldásáról.

Batthyány Meszlényi Lajosnak és Wallis grófnak tett állítólagos kijelentéseit, amelyeket a terhére róttak, aljas rágalomnak tekintette, ennél fogva ebben a vonatkozásban a tagadásnál érdemibb védekezést nem tudott kifejtetni. Viszont ismerve az egykori miniszterelnök távolságtartó, büszke jellemét, nehéz elhinni, hogy Wallis vallomása alapján - akivel semmilyen közelebbi kapcsolatban nem állt - szinte a gróf elé rohanva, örömteli eseményként híresztelte Latour halálát. A leírt magatartás meglátásom szerint annyira különbözik a gróf beállítottságától, hogy kétségeket vet fel Wallis szavahihetősége felől. Kérdéses továbbá, hogy a tanúvallomások mérlegelésénél hogyan hagyhatta figyelmen kívül a hadbíróság azt a tényt, hogy egykor Batthyány megtagadta Wallistól a magyar hadseregben az őrnagyi rangot, így az utóbbi személy nem alkothatott elfogulatlan véleményt a grófról.

Attól függetlenül, hogy Leuzendorf elismerte a vallomások ellentmondásosságát, így azt is, hogy azok nem szolgálnak elegendő bizonyítékkal a vádak alátámasztására, arra a megállapításra jutott, hogy Meszlényi és Wallis nyilatkozatai összefüggnek a Pulszkyhoz írott levéllel. Ennek eredményeként e vádpont kapcsán is megerősítést nyert a gróf bűnössége. Elgondolkodtató, hogy a hadbíróság vajon miért tulajdonított nagyobb jelentőséget a Batthyány terhelő tanúvallomásoknak, mikor a grófot igazoló, valóban elfogulatlan személyek többséget alkottak. Talán csak kellett egy bűnbak, aki felelősségre vonható a bécsi megmozdulásokért?⁴³

10. A Batthyány által szervezett népfelkelés, belépése a fegyveres felkelők sorába, s állítólagos részvétele a cs.k. csapatok elleni harcban

Október közepén elterjedt a hír Vas vármegyében, hogy néhány ezernyi, Jellacic seregétől leszakadt, felfegyverzett horvát gyújtogatva és fosztogatva a megye irányába tart. A védelem érdekében a kormánybiztosok általános fegyverkezést és népfelkelést hirdettek, így Batthyány lakóhelyén, Ikerváron is. A gróf a szigorú ellenőrzések miatt, továbbá, hogy elkerülje a népharagot, kénytelen volt belépni a felfegyverzett csapatokhoz. Batthyány ezen

⁴³ BLP 252-357.o

cselekedete azért képezte vád tárgyát, mert tudjuk, hogy az október 3-i legfelsőbb manifesztum - mely feloszlatta az országgyűlést - deklarálta Magyarország nyílt lázadását, ezért az országot a haditörvényeknek vetette alá. E szerint a gróf, amikor belépett a nemzetőrségbe, világosan kinyilvánította szándékát. Az egykori miniszterelnök márciusi kihallgatása során mentségére hozta fel a vármegye sajátos helyzetét, miszerint a Pesten hozott intézkedések nyomán október és november hónapokban lehetetlen volt tudomást szerezni manifesztumokról és proklamációkról, mikor még a magánlevelezés is akadályoztatva volt. Emellett arra hivatkozott, hogy mivel nem tudta elhárítani a csapatokhoz való belépést, mindent megtett annak érdekében, hogy egyszerű magánemberként teljesítsen szolgálatot, és minden rangját elutasítva egyszerű lovas nemzetőrként csatlakozott Vidos csapatához. Hegyfalun azonban, a nemzetőrök gyülekezési helyén sétalovaglás közben leesett lováról, karját törte, így alkalmatlanná vált a szolgálat teljesítésére. Tehát kijelenthetjük: nemcsak, hogy nem vett részt a cs.k. csapatok elleni harcban, hanem egyáltalán semmilyen katonai szolgálatot nem teljesített. Ezt a védekezést azonban könnyen megdöntötte a hadbíróság, azzal az indoklással, hogy a balesetet, mely meghíúsította a gróf aktív részvételét a nemzetőrség munkájában, egyértelműen nem Batthyány idézte elő. Ellenben nem fektettek kellő hangsúlyt Batthyány parndorfi közbenjárására. A táborban ugyanis magánemberként megjelent a gróf is, aki, miután véleményét kérték, azt javasolta, hogy a javasoltakkal ellentétben a magyar hadsereg ne lépje át az osztrák határt.⁴⁴ A hadbíróság azonban ebben az esetben is makacsul ragaszkodott álláspontjához, és kitartóan menetelt a „fentről” kitűzött cél elérése felé: azon megállapítás ellenére, hogy az ügyben folytatott nyomozások és tanúvallomások arra mutatnak, hogy a gróf sem népfelkelést nem szervezett, sem pedig a cs.k. csapatok elleni hadműveletekben részt nem vett, kimondta: „Batthyány a felkelőeregbe való belépésével tetteg hozzájárult azon veszély előidézéséhez és fokozásához, mely uralkodóját és az államszövetséget fenyegette.”⁴⁵

11. Nyílt levél az ország lakóihoz, melyben felkelésre és az uralkodó elleni lázadásra szólít fel

E kérdés sajátossága, hogy azt a gróf a március 20-i budai kihallgatása alkalmával maga vetette fel, abból a célból, hogy tisztázza magát. Mivel azonban ez bizonyítékok hiányában nem sikerült, a szóban forgó tény később új vádpontként biztosított erőfőlényt a

⁴⁴ BLP 258-357.o

⁴⁵ BLP 347.o

hadbírósnak. Ezek alapján október 19-én a Pesther Zeitung egy Batthyány aláírásával ellátott levelet közölt, amelyben a gróf az egész országot lázadásra szólítja fel királyával szemben. Be kell látnunk, hogy ezen vád a levél ismerete alapján megalapozott, ugyanis Batthyány Bezerédjhez írott levelében olvashatjuk: „...*a manifestumról pedig kinyilatkoztatám, miszerint az oly megvetése minden törvényszerűségnek s önkényes hadüzenet a magyarok ellen, mely után a magyaroknak nem marad más hátra, mint önvédelemről gondoskodni.*” Azonban hozzátartozik az igazsághoz, hogy a gróf a levél keletkezésekor, miután leesett lováról, seblázban feküdt, így képtelen volt annak megírására. Védekezése alapján, miután tudomására jutott, hogy milyen aljas rágalмakkal illetik Jellacic kapcsán, úgy érezte, a felmerülő kétségek eloszlatása végett igazolnia kell magát. Plébánosát, Königmäyer Károlyt kérte fel arra, hogy barátjának, Bezerédj Istvánnak számoljon be minden eseményről, mely vele történt. A gróf vallomásaiban hangsúlyozta, hogy mivel gyakorlatilag önkívületi állapotban volt, csak szóbeli támpontokkal látta el lelkészét, tehát mégcsak nem is diktálta a levelet, amelyet végül aztán el sem olvasott. Állítása szerint bizonyos részeket a plébános tartott „kicifrázandónak”, aki miután ezt megtette, elküldte a levelet Bezerédjnek, aki a gróf felmentése érdekében további változtatásokat eszközölt az írományon. Fontosnak tartom megemlíteni, hogy a Leuzendorf által írt Votumban az imént említett tények csupán mint Batthyány védekezését segítő kifogások szerepelnek, jóllehet a kihallgatási jegyzőkönyv alapján maga Königmäyer vallotta a grófról, hogy mivel lázas állapotában összefüggések nélkül, érthetetlenül beszélt, nehéz volt kivennie, hogy mi a mondanivalója. Emellett elmondta, hogy Batthyány felhatalmazása alapján a kedvezőbb értékítélet kialakulása érdekében néhány gondolattal kiegészítette a levelet. Viszont azt már nem tudta felidézni, hogy mely részeket fogalmazta ő, és felvetette, hogy amennyiben megmutatná a hadbírósnak a kérdéses részeket, könnyebben igazolná magát. Batthyány további, gyenge lábakon álló védekezését, miszerint a levelet nem közlésre szánta (ebből kifolyólag aligha lehetett volna lázítással gyanúsítani), a hadbírósnak egyébként teljesen logikus érvelésével megdöntötte: a gróf bevallott célja volt az írománnyal, hogy „ellenfeleinek gyanúsítgatásaira rávilágítson, s ezáltal magát tisztázza”, így a levél valódi címzettje egyértelműen a nyilvánosság volt. Mindettől függetlenül - meglátásom szerint - Königmäyer vallomása alaposabb kivizsgálást igényelt volna. A levélben Batthyány által piros színnel kiemelt részek bemutatásával a lelkész világosan megállapíthatta volna, hogy azokat valóban ő vagy esetleg Bezerédj írta-e. Úgy gondolom, nem túlzás kijelenteni, hogy a hadbírósnak a bizonyítékokat ebben az esetben is önkényesen értékelte: a plébános gróféval egyező vallomása ellenére kijelentette, hogy a levél

szellemiségét, megfogalmazását tekintve, valamint a „körülmények bizonyos átgondolása folytán” az iromány szerzője kétséget kizáróan Batthyány, aki a közzétételről is saját maga gondoskodott. Ez a végkifejlet azonban nem annyira meglepő, hiszen a fenti vádpontok kapcsán láthattuk, hogy a hadbíróság még a gróf mellett szóló egyértelműnek tűnő bizonyítékok esetében is úgy mérlegel, hogy az eredmény Batthyányt terhelő legyen. Felettébb könnyű dolga volt tehát egy olyan vád esetében, ahol még a legelfogultabb Batthyány-pártiakban is kétségek merülhettek fel a gróf ártatlanságát illetően.⁴⁶

12. Visszatérés az uralkodó által felosztatott országgyűlésre

A vád alapjául az október 3-i legfelsőbb manifesztum szolgál, melynek alapján az uralkodó feloszlatta az országgyűlést, mivel az az összmonarchiával szemben teljesen törvényellenes, forradalmi álláspontot vett fel. Érdemes a decemberi eseményeket röviden összefoglalnunk. Ebben a hónapban hazánkban a - manifesztum ellenére tovább működő - kormány már Kossuth és pártja irányítása alatt állt. Annak ellenére, hogy Batthyány kezdetben – állítása szerint - minden eszközt felhasznált arra, hogy képviselővé választását elkerülje, ám miután rá esett a választás, rászánta magát a tisztség elfogadására. Ezen elhatározását segítette az a feltevése, miszerint az országgyűlés a fenyegető veszély hatására jobb belátásra tért, és ezáltal lehetősége nyílhat azt a törvényesség útjára visszavezetni. Tudta tehát, hogy belépésével a legfelsőbb akarat ellen cselekszik, mégis úgy látta, ezzel teheti a legnagyobb szolgálatot hazájának és Őfelségének. Részemről igazoltnak tekinthető Batthyány jó szándéka, hiszen országgyűlési tevékenysége alatt három alkalommal is kifejezésre juttatta forradalmi lépéseket ellenző politikáját: a leghatározottabban tiltakozott a Ház december 7-i (nélküle hozott) határozata ellen, mely Ferdinánd utódját, Ferenc Józsefet nem ismerte el Magyarország királyának. Ezenkívül amellet, hogy az országgyűlés Debrecenbe történő áttelepülését célzó határozatnak nem engedelmeskedett, megakadályozta Hunkár terrorisztikus indítványának érvényesülését, amely értelmében azt a képviselőt, aki nem távozik Debrecenbe, hazaárulónak kellett volna tekinteni. Véleményem szerint a gróf őszinte jobbító törekvéseit legnagyobb mértékben alátámasztó tény az, hogy az ő javaslatára járult Windisch-Grätz elé a fegyverszüneti tárgyalásokat kezdeményező békedelegáció.(Windisch-Grätz viszont feltétel nélküli megadást követelt a magyaroktól.) Nemes törekvését több tanú is megerősítette, többek közt Eötvös József vallott eskü alatt arról a meggyőződéséről, miszerint a gróf abból a meggondolásból határozta el magát

⁴⁶ BLP 276-357.o.

decemberben, hogy kieszközölje a Ház törvényes működését. S bár Leuzendorf maga vallja a Votumban, hogy a nyomozások és tapasztalatok alapján Batthyány jó szándéka igaznak bizonyult, álláspontja alapján a gróf nem mentesülhet bűnössé nyilvánítása alól, hiszen törvénysértést követett el pusztán a gyűlésbe való belépéssel, és mint ismeretes, „a legjobb végcél sem igazolhatja a gonosztett elkövetését”. Batthyány tehát szinte tálcán kínálta fel a lehetőséget vádlóinak azzal, hogy megszegte a törvényt. A kérdés csupán annyi, hogy egy olyan politikus esetében, aki egész pályafutása alatt a dinasztikus érdekeket szem előtt tartva, az uralkodóház odaadó híveként fejtette ki tevékenységét, mennyire számít ez a formalitás, amikor jobbító szándéka egyértelmű bizonyítást nyert.⁴⁷

Érthetetlen többek között, hogy Batthyány törekvéseit, akit mindvégig a leglojálisabb cél vezérelt, és következetesen kitartott a Kossuth és társai nézeteit a legmesszemenőbben ellenző és elítélő eszméi mellett, éppen azzal a politikával azonosították, amely ellen olyan elszántan küzdött, vállalva ezzel a népszerűtlenséget a magyarok körében. És pont azok ítéleztek felette, akikért mindezt tette. Ettől való félelméről még a bécsi katasztrófa kapcsán mesélt Zsedényinek: „Az lenne csak szép, ha Bécsben is rossz hírem lenne; a dinasztia érdekeiért fáradozom Magyarországon, ezért gyűlölnék az ultrák, s ha most még itt is gyanús lennék, az nagy hálátlanság lenne.”⁴⁸ Tudjuk: az volt. Érdekességként megjegyzem, Ikerváron álló szobra tájolása is olyan (északnyugat felé tekint), hogy a településen úgy vallják: a gróf összevont szemöldökkel „vádlna Bécs felé tekint”.

V. A Votum informativum felépítése

Mint ismeretes, a Leuzendorf által elkészített tájékoztató véleményre elsősorban a bíróság tagjainak az ügyben és a katonai büntető perrendtartásban való járatlanságuk miatt volt szükség. A hármas feladatkört betöltő hadbíró a vádak ismertetésével párhuzamosan ismertette a gróf budai, majd olmützi kihallgatása során előadott védekezését, ám, miként arról már szó volt, az események mérlegelésénél annak nem feltétlenül tulajdonított kellő szerepet. Bizonyára nyilvánvalóvá vált számára, hogy ha megfelelő súlyúnak tekinti a Batthyány Kossuthtól elhatárolódó politikáját hangsúlyozó tanúvallomásokat, azok alapján megdöntik az egész vádepítményt.⁴⁹ És, mint tudjuk, ő nem ezt a parancsot kapta, hanem azt, hogy halálos ítéletet hozzon. Leuzendorf végeredményként kilenc vádpontot talált jogilag megalapozottnak, melyek sorrendben a következők: a bankjegyek kibocsátása,

⁴⁷ BLP 254-357.o.

⁴⁸ BLP 180.o.

⁴⁹ BLP 29-30.o.

a legfelsőbb szentesítés nélküli újoncállítás, az idegen udvaroknál való képviselet, a horvátokkal való kiegyezés elmulasztása, valamint az a magatartás, hogy a Bécsset sújtó, különböző tárcák által hozott intézkedéseket nem akadályozta meg. A további négy vádpont a gróf október 3-a után elkövetett tetteihez kapcsolódik: a bécsi katasztrófában való részvétel, belépés a vas megyei felkelők soraiba, a cs.k. csapatok elleni fegyveres ellenállásra való lázítás és utolsóként a képviselői minőségben való visszatérés az uralkodó által már felosztatott országgyűlésbe.⁵⁰ A hadbíró tehát - ahogyan az előzőekben olvasható - három vádpontot elejtett. Ezek ismertetése után a vizsgálóbíró feltárta a gróf mellett szóló, tekintélyes tanúk vallomását, többek között Récsey tábornagyét, Eötvös bárót, Wodianerét, Hugó Albertét, és Esterházy Pál herceg által adott jellemzés. Emellett Wessenberg báró és Erdődy gróf fejtette ki Batthyányt méltató, őt elismerő álláspontját. Leuzendorf a grófot gyakorlatilag tisztázó vallomásokat azzal cáfolta, hogy Batthyány „életpályájának vizsgálata” során a gróf tevékenységeit elferdítve, azokat negatív megvilágításba helyezve adta elő, melyekből Batthyány „rossz szándékára” következtetett.⁵¹ Megemlítette továbbá, hogy azon felül, hogy a gróf vádpontok alapjául szolgáló tevékenységei egyesével is kimerítik a felségárulás fogalmát, azok egymásra épülve, összefüggésükben még inkább a birodalom aláaknázását célozták.⁵² Mindezek kifejtése értelmében a vizsgálóbíró a grófot felségárulás büntetében bűnösnek nyilvánította. Megjelölte továbbá az ide vonatkozó törvényeket, nevezetesen az 5. hadcikket, a Mária Terézia- féle büntető törvényszéki perrendtartás 1. és 2. paragrafusát valamint az október 3-i legfelsőbb manifesztumot és a magas hadsereg-főparancsnokság 1849. évi július 1-i proklamációját (25. paragrafus). Nézzük meg részletesebben az ítélet alapjául szolgáló jogszabályokat! Az Osztrák Katonai Hadiartikulusok 5. cikkelye akként rendelkezik, hogy aki a felségárulás (Hochverrath) vétkében bűnösnek bizonyul, az mind háborús, mind pedig békeidőben kötél általi halállal büntetendő. Kimondta továbbá, hogy a bűncselekményt elköveti, aki az uralkodó (Monarch) személyes biztonságát sérti, vagy az állami alkotmány-berendezkedés erőszakos megváltoztatását eredményező, az országon kívülről megindított külső veszélyt bevonó vagy nagyobbító vállalkozásba kezd.⁵³ Az osztrák katonai eljárás általános szabályai értelmében a halálbüntetés kötél által, illetve lőpor és golyó által

⁵⁰ BLP 29-30.o.

⁵¹ BLP 360-362.o.

⁵² BLP 350.o.

⁵³ Handbuch der Strafgesetze für die k.k. österreichische Armee, nach Verbrechen und Vergehen geordnet Von Martin Damianitsch Wien, 1849.11. p. Idézi: Molnár András: Pártvezér, miniszterelnök, vértanú- Tudományos emlékülés a 200 éve született Batthyány Lajos miniszterelnök születésére, Magyar közlöny Lap-és Könyvkiadó-Zala Megyei Levéltár, Budapest- Zalaegerszeg, 2008.

hajtották végre.⁵⁴ A korabeli megítélésben óriási különbség volt a két végrehajtási nem között, hiszen a kötél általi halállal büntető ítélet automatikusan együtt járt a becsületvesztés-beccstelenség (Ehrlosigkeit) törvényi következményeivel is.⁵⁵ Ezek alapján érthető Kempen altábornagy Haynauhoz intézett kétségbeesett igazoló jelentése, amelyben önmagát mentegelve magyarázta, hogy a kötél általi halálra ítélt gróf öngyilkossági kísérletét követően a kivégzés megfelelő időpontban (október 6-án) történő végrehajtása csak a büntetési nem megváltoztatásával lehetséges. Az altábornagy indokai már-már gyomorforgatóak, hiszen azzal érvel a golyó és lőpor általi halál mellett, hogy az életveszélyesen megsebesült elítélt nyakán lévő seb az akasztás során felszakadna, a kiömlő vér pedig amellet, hogy beszennyezné a helyszínt, részvétet keltene a jelenlévőkben. A fentebb említett proklamáció 25. paragrafusa további szankciót helyezett kilátásba, miszerint az okozott károk pótlására a gróf teljes ingó és ingatlan vagyona elkobzandó. Bár a hadbíró említést tett a nyomozás során felmerülő nehézségekről, arról, hogy a vizsgálatban a kezdetektől hátráltatva volt, továbbá, hogy az eljárás meggyorsítását célzó utasítás rendkívül „zavarólag hatott a szükséges mérlegelésre és nyugodt megfontolásra”, sikeresen teljesítette a rábízott feladatot, és a parancsnak megfelelő törvényes indítványt tett, miszerint: „Batthyány Lajos gróf felségárulás miatt kötél általi halállal büntetendő, s teljes ingó és ingatlan vagyona elkobzandó”.⁵⁶

VI. Az ítélet és a kegyelmi kérvény

Az 1849. augusztus 30-án keltezett ítélettel, amely Batthyány tevékenységét korántsem alkotmányos keretek közt értékelte, hanem a megsértett abszolutizmus szemszögéből vizsgálta, még nem fejeződött be Leuzendorf hadbíró szerepe: ahogyan arról már szó volt, az ő feladata volt ugyanis a kegyelmi kérvény elkészítése is. Már Károlyi Árpád is hangsúlyozta, hogy „a hihetetlenül nyomorultan megokolt” ítélettel szemben milyen jól szerkesztett, erőteljes a büntetés enyhítését célzó kérelem, amely gyakorlatilag megsemmisíti a vádak értékét.⁵⁷ A kérelemben a vizsgálóbíró hangsúlyozta, hogy éppen a

⁵⁴ Handbuch zu dem peinlichen Verfahren bey der k.k. Oesterreichischen Armee und in den Militär-Gränzen. Gamesinaschen Buchhandlung, 1812.15. p. Idézi: Molnár András: Pártvezér, miniszterelnök, vértanú - Tudományos emlékülés a 200 éve született Batthyány Lajos miniszterelnök születésére, Magyar közlöny Lap- és Könyvkiadó- Zala Megyei Levéltár, Budapest- Zalaegerszeg, 2008.

⁵⁵ Handbuch zu dem peinlichen Verfahren 61.p. . Idézi: Molnár András: Pártvezér, miniszterelnök, vértanú - Tudományos emlékülés a 200 éve született Batthyány Lajos miniszterelnök születésére, Magyar közlöny Lap- és Könyvkiadó- Zala Megyei Levéltár, Budapest- Zalaegerszeg, 2008.

⁵⁶ BLP 356-357.o.

⁵⁷ BLP 30-31.o.

gróf volt az, aki 1848 decemberében önként elhatárolódott Kossuth politikájától, és létrehozta a Windich-Grätz elé járuló hódoló küldöttséget, melynek tagjaként joggal bízott a proklamációban, mely „bocsánatot és védelmet hirdetett az önként visszatérőknek”. Megemlítette továbbá, hogy a vád Batthyányt legfontosabb védekezési eszközétől fosztotta meg azáltal, hogy megtagadta István nádor kihallgatását. Emellett kiemelte, hogy a tanúvallomások okirati bizonyítékul szolgálnak arra, hogy a gróf tevékenysége során a császár és a nádor támogatását élvezte, benne Öfensége „a haza megmentésének egyetlen törvényes támaszát” látta.⁵⁸ Ez csupán csak néhány enyhítő körülmény a kegyelmi kérvényben szereplő sok-sok meggyőző érv közül. Megállapíthatjuk, hogy az erőltetetten összeállított vádpontokkal szemben az ítélet enyhítéséért folyamodó indítvány a hadbíró őszinte, belső meggyőződéséből fakadt. Hatásosságát fokozta, hogy a hadbíróság mind a tizenhárom tagja „a legcsekélyebb befolyásoltatás nélkül a legmelegebben folyamodott az elítélt számára kegyelemért”.⁵⁹ A kérvényt olvasva, mely tizenkettő pontban megfogalmazva egyértelműen bizonyítja, hogy a gróf sosem azonosult a forradalmi párt összmonarchia ellen irányuló törekvéseivel, és tanúbizonyságot tesz Batthyány dinasztia iránti odaadásáról, egyértelművé válik számunkra, hogy Leuzendorf (és a hadbíróság is) szinte biztos volt abban, hogy – a „felsőbb hely” ígérete szerint- az illetékes felső szervek a szigorú ítéletet enyhíteni fogják⁶⁰. Az osztrák katonai törvények azonban az ítélkezés és a kegyelmezés jogát elsősorban a felsőbb katonai eljárók körébe utalta, ezzel magyarázatot nyer Haynau kiemelkedő szerepe a per során.⁶¹ No de mi is volt / lett volna felségárulás büntette esetén a törvényes eljárás menete? Első fokon az illetékes-Batthyány esetében az Olmützben összeült haditörvényszék- járt el, viszont az ítélet mindaddig nem hajtható végre, míg azt a felsőbbíróság, a Katonai Főtörvényszék meg nem erősíti. S bár Batthyány ügyében az iratokat valóban továbbították a Fellebbviteli Törvényszékhez, azokat még tovább, nevezetesen –felségárulásról lévén szó-az udvarba kellett volna terjeszteni jóváhagyásra.⁶² Nem így történt. Haynau követelésének engedve a Hadügyminisztérium átengedte a döntés jogát a bosszútól fűtött táborszernagynak. A gróf sorsa ekkor végleg megpecsételődött. Erről tudomást szerezve Leuzendorf, aki „bensejében lázongva s egy magasb erkölcsi parancs szavára figyelve megkísérlé mindazt megtenni, amit alacsony helyzetében, a kínos kötelesség igájában az áldozat javáért megtenni lehetséges” reménye halványabban bár, de

⁵⁸ BLP 360-362.o.

⁵⁹ BLP 32. o.

⁶⁰ BLP 360-362.o.

⁶¹ Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó- Zala Megyei Levéltár: 2007.,203.o.

⁶² Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó- Zala Megyei Levéltár: 2007.,203.o.

mindig élt az ítélet enyhítése iránt.⁶³ Nem csodálkozhatunk tehát azon, hogy mikor október 5-én arról értesült, hogy Haynau az ítéletet megerősítette, és végrehajthatóvá nyilvánította, ezt a lépést infámiának, gyalázatnak bélyegezte.⁶⁴

VII. Összegzés

Az értekezésem elején felvetett hipotézis- miszerint elkerülhette-e volna sorsát a gróf-megválaszolása nem egyszerű feladat. Amennyiben Batthyány személyes beállítottságát vesszük alapul, a válaszuk egyértelműen az, hogy nem kerülhette el sorsát, hiszen hogyan is férhetett volna össze a becsületes, szilárd jellemű, eszméihez hű maradó politikus képe a vádak előtt meghajló, megalkuvó, életét mindenáron menteni akaró magatartással.

Erre a végeredményre juthatunk akkor is, ha figyelembe vesszük a gróf ellen folytatott per koncepciój jellegét, amelyben a vizsgálóbíró is pusztán eszköz volt, hiszen a felsőbb hatalmak által előre meghatározott ítéletet kellett hoznia. Az eljárás premeditált, előre eldöntött természete tehát eleve megpecsételte a gróf sorsát, mely elől Batthyány talán csak az elveivel össze nem egyeztethető szökéssel menekülhetett volna. Ugyanakkor - mint ahogyan azt az egykori miniszterelnök is feltételezte, és joggal elvárta - amennyiben az ítélkező dinasztia legalább olyan mértékű lojalitással viseltetett volna irányában, amelyet a gróf vele szemben egész élete során tanúsított, az eljárás nem így zárult volna. De tudjuk jól, hogy Ausztriának bűnbak kellett: olyan személy, akinek példáján egész Európa megtudja, miként végzik a lázadókat. Ez a személy Batthyány volt, aki a többi, Debrecenben szerepet játszó politikai vezetővel, többek között Kossuthtal szemben nem a megfutamodást, az emigrációt választotta, hanem a lehetséges büntetést vállalva ebben a veszített helyzetben is kiállt elveiért. Ez okozta veszteségét. Amennyiben veszteséggé értékelhető, hogy az utókor rá mint mártír miniszterelnökre emlékezik, és méltán emeli piedesztálra az alakját.

Batthyány halálának okát ki is tudná lényegretörőbben megfogalmazni, mint ő maga, az események elszenvedője, feleségének, Zichy Antóniának írt búcsúlevelében: „*És ezért halok meg; a törvény, a király esküje volt vezérfonalam, és sem jobbról, sem balról nem hagytam, hogy visszaéljenek velem. Viam meam persecutus sum, ezért ölnek meg engem*”.⁶⁵

⁶³ Dr. Károlyi Árpád: Németujvári gróf Batthyány Lajos első magyar miniszterelnök főbenjáró pöre, Budapest, Magyar Történelmi Társulat, 1932.658 o.,66.o.

⁶⁴ BLP 32. o.

⁶⁵ BLP 382.o.

Felhasznált irodalom jegyzéke:

1. Ács Tibor: Batthyány Lajos gróf, a huszártiszt. Budapest, Hadtörténeti Múzeum, 2008.
2. Európa Könyvkiadó-Batthyány Társaság: Batthyány Lajos gróf főbenjáró pöre. Budapest, Európa Könyvkiadó- Batthyány Társaság, 1991.
3. Erdődy Gábor: Batthyány Lajos. Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó, 1998.
4. Hermann Róbert, Molnár András: Saját utamat jártam, Zalaegerszeg, Zala Megyei Levéltár, 2007.
5. Dr. Károlyi Árpád: Németujvári gróf Batthyány Lajos első magyar miniszterelnök főbenjáró pöre, Budapest, Magyar Történelmi Társulat, 1932.
6. Molnár András: Batthyány Lajos a reformkorban, Zalaegerszeg, Kiadja a Zala Megyei Levéltár, 1996.
7. Molnár András: Pártvezér, miniszterelnök, vértanú- Tudományos emlékülés a 200 éve született Batthyány Lajos miniszterelnök tiszteletére, Budapest- Zalaegerszeg, Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó-Zala Megyei Levéltár, 2008.
8. Szabad György: Kossuth politikai pályája, Kossuth Könyvkiadó, Magyar Helikon, 1977.
9. Szabolcs Ottó, Závodszy Géza: Ki kicsoda a magyar történelemben? Budapest, Anno Kiadó, 1999.
10. Protokolle des Österreichischen Ministerrates, Wien, Österreichischen Ost-und Südosteuropa-Institut, 2002.
11. Folyóirat: Horváth Attila: Koncepciók per az első független felelős magyar kormány miniszterelnöke ellen- Gróf Batthyány Lajos pere.= Jogtörténeti szemle 2008/1 Die

Felhasznált internetes forráshelyek:

1. <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5271>